

Franske literater i København på Frederik den femtes tid.

Af

Jul. Clausen.

Blandt den lille franske kolonis medlemmer i København i forrige århundrede danner literaterne en egen og ikke uinteressant gruppe. Det er ikke religiøse motiver, der fører dem til Danmark, og for så vidt er forbindelsen mellem dem og de fransk-reformerte emigranter og disses afkom meget løs. Det 18. århundredes store beundring for fransk kultur giver sig også udslag hos os, og det er den, som baner vejen for en lille kreds af studerede franskmænd eller franskfødte Schweizere, der i en meget ung alder opnår forholdsvis betydelige poster. Den mest kendte af dem er Reverdil. Denne mands navn er imidlertid fortrinsvis knyttet til Christian den syvendes person, hvis lærer og senere kabinetssekretær han blev. Skønt forfatter til det interessante skrift „Struensée & la Cour de Copenhague“, som han ved sin død efterlod i håndskrift, er han i sin øvrige literære virksomhed for ubetydelig og speciel til, at vi her vil beskæftige os med ham, så meget mere som hans triste skæbne turde være

tilstrækkelig kendt gennem det ovennævnte skrift. Kun som fortsætter og fuldfører af Rogers „Lettres sur le Danemarck“ kommer vi til at dvæle et øjeblik ved ham. Af de øvrige fire indvandrede franske literater beklæder de to, La Beaumelle og Mallet, efter hinanden posten som professor ved det nyoprettede franske akademi; Roger bliver privatsekretær hos den ældre Bernstorff, og kun én, Des Roches de Parthenay, lever literatens tarvelige liv fra hånden og i munden.

Med undtagelse af La Beaumelle, om hvem nogenlunde udførlige oplysninger kan skaffes tilveje, er vor viden om hans tre andre landsmænds liv og færden her i vor hovedstad kun ringe; det er egentlig kun gennem deres skrifter, vi lærer dem at kende. Men disse efterladenskaber er i hvert fald langt fra alle så liden påagtelse værd, som man hidtil har skænket dem. De franske literater bringer os hverken store eller nye tanker og kan sikkert ikke med rette betegnes som kulturbærere af rang; men der er et vist ungdommeligt liv over dem og en interesse både for Danmarks fortid og nutid, som i grunden er forbavsende. Fra denne lille kreds udgår eksempelvis både den første journalist af betydning, vi har kendt, og den første popularisering af nordens gamle historie og mythologi.

I.

Den interessanteste skikkelse i den literære koloni er La Beaumelle's. For den almindelige bevidsthed er hans navn væsentligt knyttet til hans argeste dødsfjende, Voltaire, men langt ud over denne tvivlsomme berømmelse fortjener han at mindes både på grund af

sine heldige og mindre heldige egenskaber og i hvert fald for den — rigtignok noget letkøbte — nimbus, han forstaar at omgive sin person med de få år, han gæster Danmark.

Laurent Angliviel de la Beaumelle var født den 28. Januar 1726 i den lille bjærgby Valleraugue i Cevennerne i provinsen Languedoc ¹⁾. Man har to fra hinanden meget afvigende beretninger om hans barndom og ungdom. Den ene er af Voltaire og findes i hans „Dictionnaire philosophique“. Den kan straks forkastes som ganske apokryf, thi Voltaire bærede La Beaumelle med et vildt had, og hans hensigt viser sig tydeligt nok ikke at have været den at skrive saa objektivt som muligt om sit emne. La Beaumelles fader var Jean Angliviel; han var købmand af livsstilling og reformert, medens moderen var katholsk. Allerede dette simple faktum har Voltaire forvansket således, at han gør faderen til en forløben irsk, katholsk soldat og moderen til protestant. Det var formodentlig efter moderens ønske, at han blev opdraget i Jesuiterkollegiet i Alais. Om hans skolegang her kan Voltaire også nogle stygge historier. Han véd at fortælle, hvorledes den

¹⁾ Hovedkilden for La Beaumelles liv må nu antages at være en artikel af A. Taphanel i „Revue d'Histoire littéraire de France“ II (1895), s. 201—220, der er bygget på uudgivne papirer i familien Angliviels eje og ofte citeret i det flg. — Som andre kilder kan nævnes: Ch. Nisard, *Les ennemis de Voltaire*, 1853, der dog ingeniunde gør ret og skel mellem La Beaumelle og Voltaire; fremdeles partier i A. Sayous: *Le XVIII. Siècle à l'étranger* II, 1861 & Nicolas: *Hist. litt. de Nîmes & des localités voisines* II. — Endelig findes ogsaa en afhandling af Taphanel i „Revue historique“ LVII, v. 22 ff., „Saint-Cyr et la Beaumelle“; den indeholder imidlertid intet nyt om la Beaumelles ophold i Danmark udover, hvad forf. allerede har givet i ovennævnte afhandling.

unge mand paa grund af skarnsstreger og falsknerier blev jaget ud af klostret. Sandheden er imidlertid en hel anden; han forlod skolen med de mest udmærkede vidnesbyrd og stod senere i brevveksling med sine lærere. Og skønt La Beaumelle den gang havde antaget sin faders tro, regnede man ham dog i klosterskolen for den discipel, der havde kastet mest glans over den, og man fulgte hans literære løbebane med interesse.

Laurent Angliviel — tillæget La Beaumelle antog han først under sit ophold i Genf — var overordentlig tidlig moden. Han har allerede skrevet mange ark og fået dem trykte, inden han er fyldt de fem og tyve år, og han kulminerer, inden han er nået de tredive. Efter den tid præsterer han intet af betydning. Med henblik på denne tidlige udvikling forstår man dobbelt godt en udtalelse af ham om alderen for stordåd, som findes i „Mes Pensées“, der er bleven til i La Beaumelles fire og tyvende år. Han skriver her: „Gennemgaa i erindringen de store mænds historie, og De vil finde mange i alderen fra tyve til tredive, nogle mellem de tredive og fyrre, få i årene fyrre til halvtreds, og ikke en eneste senere. Er man først nået til en vis alder, er det for sent at ville begynde at blive en stor mand. Nej, de fem og tyve år er den alder, da man bliver helt og udvikler sine talenter. Man vil måske indvende, at man med med alderen får erfaring, men får man ikke lige så mange fordomme? Erfaringen kan nok skabe en klog mand, men ikke en stor mand. Den giver sund fornuft, men ikke talenter. Det menneske, som ikke sidder inde med andre kundskaber end dem, han har skaffet sig ad erfaringens vej, vil ofte kun give dårlige råd,

fordi hans viden ikke holder kurs med den ny tid¹⁾. I mangt og meget kloge og rigtige ord, men også arrogante og skarpe, som La Beaumelle selv var det. De giver et tydeligt billede af manden.

La Beaumelle var i 1745 vandret til Genf for der at studere reformert theologi. I ungdommelig iver og ildfuldhed havde hans omvendelse til den reformerte tro grebet ham så stærkt, at han vilde blive præst. Det er værdt at lægge mærke til dette; thi det borger for, at hans varme ord flere år efter, da han bl. a. skarpt imødegår Holberg, der i sin 10. epistel har kritiseret de reformerte, ikke er mundsvejr²⁾. Hvor flov og fad La Beaumelle end ofte kan te sig, og hvor lidet man end kan tro på alvor i denne letflagrende og mundkåde unge franskmand, bryder der undertiden en religiøs understrøm frem hos ham — f. eks. flere steder i „La Spectatrice danoise“ —, som til en afveksling virker velgørende, men tillige forbavser læseren, fordi han slet ikke venter det. I begyndelsen studser man og tvivler på, om de dybe ord virkelig er ligeså dybt mente, men man forstår ham bedre, når man hører om hans ungdomsbegejstring for den reformerte tro, der gik så vidt, at han i sit tyvende år skrev et par religiøse småpiecer i reformert ånd, „Le déiste devenu protestant“ og „les Assemblées des Réformées“. Man læse f. eks. i nr. 56 af „La Spectatrice danoise“ hans „Réflexions sur l'incrédulité“. Han drager her som flere andre steder tilfælts mod deismen, der ellers just nu havde sine gyldne dage;

¹⁾ Mes Pensées. Cphgue. 1751. § 12.

²⁾ Lettre à Monsieur le Baron Holberg, 1749, hvori forf. antyder, at der har funden en samtale sted mellem dem. (Også trykt i „Ouvrages des Savans de l'Europe“ XLIII. s. 150—170.)

men på den anden side bliver han ikke træt af at præke tolerance. I „*Mes Pensées*“ findes således den fortræffelige bemærkning: „Det land er kun dårligt stillet, hvor gejstligheden slår på sin religiøse iver; thi den forliges dårligt med den religiøse kærlighed“ ¹⁾. En tom, udenad lært kristendom er intet værd, og herved kommer han — omtrent i lignende ord som Birckner halvtresindstyve år senere — ind på religionsundervisningen, hvis urimelighed — og da navnlig lærebøgernes — han udtaler en skarp fordømmelsesdom over: „Stykker af biblen er kastede hulter til bulter mellem hverandre uden mindste ræsonnement eller forklaring. Børnene behandles, som var de papegøjer. Spørger man dem om beviserne på guds tilværelse, kommer de med et eller andet skriftsted.... Man vænner dem til at tro uden dømmekraft paa deres fædres religion, som de slet ikke kender, uden at tage i betænkning, at det måske er bedre at blive i vildfarelsen af overbevisning end at nå til en forud afgjort sandhed, og at den er en bedre kristen, som er faren vild, efter at han har gjort alt, hvad der stod i hans magt for at komme til sandhedens erkendelse, end den, hvem det blinde tilfælde har ført på den rette vej“.

I Genf blev La Beaumelle i to år. Voltaire insinuerer, at han her måtte anlægge dette navn, fordi hans oprindelige „Angliviel“ allerede var berygtet. Illegemåde beskylder han ham for at have udgivet en fremmed ode for sin egen og for at have forfattet et smædeskrift om Genfs indbyggere i form af et bogkatalog. Da Voltaire citerer et enkelt sted („*Le mauvais ménage, opéra comique,*

¹⁾ *Mes Pensées*. § 130.

par M. & Mme Gallatin“ — et genfisk ægtepar, der ikke var kendt for det kærligste samliv), kan det måske have sin rigtighed med den sidste del af beskyldningen, da La Beaumelles hang til satire var ham medfødt. Men resten er usandt opspind. La Beaumelle tjente samtidigt med sine studier ved højskolen sit brød som lærer ved „Temple Neuf“, og ved hans afrejse er der skrevet i konsistoriums protokol: „Hr. de la Beaumelle, theologisk student, har ved sin afrejse til København anmodet om et vidnesbyrd. Tilstået, professorerne er enige om at give ham „hæderlig omtale“ (Le rapport de MM. les professeurs avisé de la lui donner honorable)“. Et sådant vidnesbyrd blev kun givet, når vedkommende virkelig havde gjort sig fortjent til det ¹⁾).

Under et landophold hos en hr. Budé i Genfs nærhed havde La Beaumelle truffet en dansk adelsmand, der havde i kommission at søge en fransktalende hovmester af reformert tro for hofjægermester Grams søn i København. La Beaumelle har åbenbart haft lyst til at søge æventyr ude i verden og tog mod pladsen. Frimurerlogen i Genf, af hvilken han var broder, gav ham en introduktion til logen i København, og desuden fik han anbefalinger fra flere højtstående personer. Med dem i lommen forlod han d. 17. marts 1747 Genf og var i København en måned efter.

La Beaumelle havde på forhånd gode kort på hånden, fordi han var franskmænd af den dannede klasse. Skønt det vistnok kun var et beskedent mindretal af Københavns indbyggere, som kunde læse og tale fransk,

¹⁾ Både disse og flg. biografiske oplysninger om La Beaumelles liv er, hvor intet andet citeres, byggede på Taphanels ovenn. artikel.

krævede moden dog, at man hyklede interesse for alt, hvad fransk var. Dette galdt naturligvis særlig overklassen. Ved hoffet så man både med beundring og misundelse på Frederik den stores franske akademi, og man tilstræbte at få København lavet om til et Berlin i duodez. Kunde man ikke få en Voltaire, en d'Alembert, var en Beaumelle, en Mallet, en Roger ikke utilgængelige for regeringens gunst og gave.

Havde man desuden et kvikt nemme, et galant væsen, gode anbefalinger og et net og tiltalende ydre, som tilfældet var med La Beaumelle, var ens lykke gjort. Hofjægermester Gram var vistnok en stiv og stolt herre, og hans frue var en lidet dannet og meget provinsiel dame, der til en begyndelse så ned på den ny huslærer, men alle andre steder kom man ham imøde med åbne arme. La Beaumelle var ikke lidt af en verdensmand trods sine unge år; han kunde tournere en vittighed og få en fransk åndrigheid til at klinge. Alle, der kom i berøring med ham, beundrede ham, og selv minister Bernstorff, der havde set ham i Grams hus, blev indtaget i ham. For La Beaumelle, der var i besiddelse af en brændende ærgærrighed og vilde frem i verden, fik dette naturligvis megen betydning. Det faldt ham ikke svært at trænge sig ind i de fornemme kredse, hvor han traf mænd som A. G. Moltke, Plessen ¹⁾, den russiske gesandt Korf, Reuss; med virkeligt og sandt venskabsbånd blev han dog kun knyttet til en af dem, den unge grev Schmettau ²⁾, en intelligent, men lidt

¹⁾ Hvilken af de to brødre v. Plessen — Christian Ludvig eller Carl Adolf — det har været, omtaler la B. ikke.

²⁾ Hermann Woldemar S., f. 1727 i Dresden, var ved midten af fyrreerne kommen herind og bleven chef for livregimentet

vidtløftig herre. Han blev La Beaumelles tro Achates både ved studie- og spillebordet.

Det var ikke La Beaumelles mål at ville dø som hovmester hos Grams; han stræbte langt videre. Foreløbigt omgikkes han med den plan at få et professorat oprettet for sig i fransk sprog og literatur ved Bernstorffs hjælp. Han skal ved et taffel på Jægersborg have anvendt al sin veltalenhed for at udvikle, hvor gavnligt det vilde være for Danmark. Frederik V skulde også have sin Maupertuis. Han må også have omtalt sine planer i et brev til broderen Jean Angliviel, thi i sin svarskrivelse advarer denne forsigtige og beskedne mand ham mod at stile for højt: „Den lærestol, Du fortæller mig om, er ikke en post, Du skulde efterstræbe altfor ivrigt. Tro mig, slut Du Dig til hr. Gram, og stil Dig intet andet mål for øje uden at opdrage hans søn så godt som muligt“. — Bernstorff¹⁾ og Moltke stillede sig nu heller ikke afvisende overfor hans planer. Ved universitetet fandtes imidlertid dengang intet professorat i moderne sprog; La Beaumelle søgte da i 1749 at få J. E. Schlegels ledigblevne post ved Sorø Akademi. Men den ophævedes, og der var da intet andet for end at oprette en egen lærestol for ham. Man så let igennem fingre med hans afvigende troesbekendelse, og den 5.

Kyrasserer, der lå på Jægersborg. Fra 1764--67 var han kommanderende general i Norge. Han døde 1785 i Plön som kammerherre og ridder af elefanten.

¹⁾ Vistnok var Bernstorff paa dette tidspunkt i udlandet som gesandt, og hans indflydelse på La Beaumelles ansættelse kunde derfor synes tvivlsom, men da Taphanel, der har haft adgang til la Beaumelles dagbøger, udtrykkelig nævner Bernstorff i denne forbindelse, går det dog næppe an helt at se bort derfra, selv om han måske kun har hjulpet la Beaumelle ved en anbefaling til Moltke.

April 1750 kom hans udnævnelse til professor i fransk sprog og literatur.

Inden han var kommen så vidt, havde La Beaumelle ikke ligget ledig. Han var en livlig og urolig ånd, der stadig måtte være beskæftiget. For sin myndling oversatte han Senecas tanker og begyndte også på en oversættelse af Tacitus. Samtidigt udkom i Amsterdam anonymt en „politisk“ roman, „L'Asiatique tolérant“, stærkt påvirket af La Beaumelles yndlingsforfatter, Montesquieus „Lettres Persanes“. I den tager han dristigt ordet for samvittighedsfrihed. Da han annoncerede den som en fortsættelse af Crébillons „Les amours de Zéokinizul (c: Louis XV) roi des Kofirans (c: Frances)“, antog man almindelig Crébillon for at være forfatteren. Desuden skrev La Beaumelle i disse år på et populær-filosofisk skrift „L'Ésprit“, der ikke blev udgivet før i 1802 af hans arvinger — forresten af gode grunde, thi et stykke som kapitel IV „Om regeringens indflydelse på ånd og geni“ vilde ikke kunne være bleven trykt i Frankrig under l'ancien régime. Men i Københavns saloner applauderede man ham stærkt, når han læste et sted op, som dette: „Quel esprit voulez-vous qu'on ait dans un pays où l'on n'ose parler haut de peur d'être entendu, où l'on n'ose parler bas de peur d'être écouté?“ Det skal iøvrigt være et talentfuldt arbejde, der ligesom hans senere vidner om et skarpt blik, hvor gode tanker findes imellem ungdommelige og overilede domme, og som en livlig stil og satirisk evne altid gør fængslende at læse ¹⁾).

Alle disse egenskaber fik et bredere publikum lejligh-

¹⁾ Bogen findes ikke på vore bibliotheker, og forf. har derfor måttet nøjes med at citere Taphanels udtalelser.

hed til at gøre bekendtskab med i hans „Spectatrice Danoise“. Sammen med Schmettau havde han fattet ideen om at udgive et ugeblad, hvis artikler skulde skrives af La Beaumelle og indeholde en videre udformning og drøftelse af emner, der tilfældigt var komne på bane, når de havde siddet ved bordet.

Det første nummer af „La Spectatrice Danoise, ou L'Aspasie moderne“ udkom i September 1748¹⁾. I en slags indledning præsenterer den moderne Aspasia sig for sine læsere. La Beaumelle har straks en kompliment på læben til sit danske publikum, men det er rigtignok en „compliment de bœuf“. Aspasia har valgt det franske sprog til at udtrykke sine tanker, thi vel er det danske som nationen selv simpelt, naturligt og blødt, men det savner den lethed, bøjelighed og elegance, der udmærker franskmændene som deres sprog; det er ikke tilstrækkeligt uddannet til det mål, Aspasia har sat sig: at more og behage. Al respekt for de unge danske og deres sprogfærdighed, men — „jeg har hørt sige, at vi kun har få forfattere, der kan skrive både elegant og rent.... Og det vil vist være vanskeligt at vække os af vor døs. Det franske sprog vil altid have fortrinnet fremfor alle andre sprog i verden. Det er just dette fortrin, som tildels har bestemt mig til at foretrække det for mit modersmål, som jeg forresten i høj grad både agter og elsker“²⁾.

Allerede denne begyndelse tiltalte ikke alle. La Beaumelle var ganske vist lovlig undskyldt i, at han ikke kunde skrive dansk, men denne noget ungdomme-

¹⁾ Når Taphanel nævner foråret 1749, vildledes han af dedikationen, der er dateret 3. Marts 1749.

²⁾ La Spectatrice danoise. T. I. Nr. 5.

lige og vel flotte dom over sproget i det land, han foreløbig havde gjort til sit, var ikke på sin plads. Sansen for sprogets renhed fandtes dog kun hos enkelte, og for mange betød det at kunne læse og tale fransk det samme som at høre til det gode selskab; men La Beaumelles ord gav dog Caspar Peter Rothe anledning til noget senere at udsende en i ironisk form holdt pièce: „Hr. B*** Forslag om det Danske Sprogs Indførsel udi Frankrig“. Her findes ingen egentlig imødegåelse af La Beaumelles udtalelser, hvad også vilde være noget for sent, da han allerede den gang var langt ude over landets grænser. Rothe benyttede blot La Beaumelles udtalelse om det almindelige kendskab hos de danske til fransk sprog som udgangspunkt til at dadle sine landsmænd for deres overdrevne beundring for alt fransk og særlig for den uskik at blande dansk og fransk sammen i skrift og tale.

I den samme fortale udvikler endvidere „Aspasia“ sit program. Den engelske Spectator har været hendes forbillede, som hun dog ikke slavisk vil efterligne. „Jeg vil følge mit geni, og da jeg har lune, vil læseren nok tilgive mig mine springskheder. Snart vil jeg lægge mit ansigt i alvorsfolder, snart vil jeg skrive, hvad der falder mig ind. Idag så alvorlig, at man fryser ved det, imorgen overvættes glad, undertiden begge dele på engang. Jeg vil sætte mig ud over alt, undtagen sandheden og den sunde fornuft“ ¹⁾. Bladet skal udkomme to gange om ugen, og indsendte bidrag modtages med taknemlighed, „forudsat de er korte, fornuftige og originale. Hvis

¹⁾ La S. D. s. 7.

der skulde komme altfor mange, går de kvindelige bidrag først“.

Et sådant programs rammer var i høj grad elastiske, og indholdet af „La Spectatrice Danoise“ blev da også så heterogent, som tænkes kan. Det er det besynderligste sammensurium; der er næsten ikke den ting mellem himmel og jord, som ikke er bleven behandlet af La Beaumelle i den tid, bladet bestod. Det er da en selvfølge, at værdien af de forskellige numre er meget ulig. La Beaumelle var en absolut begavelse og en livlig ånd, han havde gode kundskaber og var meget belæst; men han var rigtignok også grumme overfladisk og let. Han var urolig, allestedsnærværende, og hans ærgerrighed efter overalt at gælde for literær højesteret i forening med en stedse voksende selvfølelse gjorde ham det til en livsfornødenhed at sige sin mening om alt muligt. Det er meget uretfærdigt med en fransk forfatter (Nisard) at ville frakende ham al originalitet og fordømme ham til evig glemsel, var ikke hans navn bleven sammenknyttet med Voltaires ¹⁾. La Beaumelle kan have virkelig dybe og slående tanker, men lige så ofte finder man fløvser og godtkøbs-åndrigheder hos ham. Men i hvert fald har han en glat og behagelig stil. Alt serverer han på den nydeligste måde; han kan trods nogen nutids-journalist levere „causerier“, og vil man end ikke indrømme ham forfatternavnet, må man dog tilstå ham en plads som en første-rangs journalist. I denne egenskab har han ingen forgænger haft i Danmark.

Vi skal i flæng nævne nogle af de emner, La Beau-

¹⁾ Nisard, Les ennemis de Voltaire. 1853. S. 299.

melle har behandlet i „Spectatricen“, for at man kan få et indtryk af hans mangesidighed. De første numre har han helliget filosofiske betragtninger i populær form, f. eks. om den menneskelige fornuft, om lykken, der karakteriseres som det sjældne, det usædvanlige — „on est heureux, quand on croit l'être“ —, om ærgærrigheden, kærligheden, misundelsen, ægteskabet osv. —, stykker, der vidner om deres forfatters filosofiske læsning. Han kan både citere Descartes, Leibnitz og Wolff; men forøvrigt er det ikke vanskeligt at opdage, at det er de samtidige stjærner, han har bedst kendskab til. Han har navnlig gået i skole hos mænd som Diderot, Voltaire, Crébillon fils, Marivaux o. a. Et par theologiske opsatser er allerede nævnede i det foregående. Så er der længere kritiske afhandlinger, hovedsagelig af dramaturgisk art, og det kan med rette fremhæves, at Schlegel og La Beaumelle er de første, der indfører et æsthetisk element i dagspressen: Schlegel den literære, La Beaumelle den dramaturgiske kritik ¹⁾.

Allerede i nr. 5 behandles således tragediens og komediens indbyrdes forhold, og skuespillernes sociale stilling drøftes. Her kom La Beaumelle galt afsted og vakte navnlig Holbergs uvilje, da han roste den franske skuespillertrup på de danske aktørers bekostning. I „Henrik og Pernille“ har spillet været ret godt, indrømmer han; men han tvivler ikke på, at stykket vilde have behaget ham endnu mere, hvis det var blevet udført af hans landsmænd. Ved sådanne meninger kunde La Beaumelle naturligvis ikke vinde et virkeligt dansk publikums sympathi. Thi enhver måtte jo kunne sige sig

¹⁾ Stolpe, Dagspressen i Danmark. IV. s. 251.

selv, at når franskmanden havde kedet sig over den danske komedie, kom det muligvis af, at han ikke havde forstået synderligt deraf.

I det følgende nummer udtaler han sig fordømmende om den italienske opera i København, og i nr. 26 giver han en kort udsigt over skuespillets historie; han tilføjer „beregnet for kvinder, da mænd véd det“. I nr. 45 tager han atter ublidt fat på de danske skuespillere, og af dramatiske forfattere regner han kun Holberg for nævneværdig. Denne mangel vækker dog ikke hans forundring; thi at kunne skrive skuespil kræver et ganske eget talent, som hidtil ikke har vist sig i Danmark. Grunden må også her søges i mangel på dannelse. Forøvrigt er næppe nogen større skade sket, fordi den danske litteratur ingen tragedie kan opvise, da de danske skuespillere i hvert fald ikke vilde kunne spille den; og han betoner igen, at der slet ikke kan være tale om en sammenligning mellem de franske og danske aktører. „Men lad mig stanse her. Ellers kunde man let gøre mig det til en crimen læsæ patriæ, at jeg ikke bliver træt af at kæmpe mod en latterlig fordom. Og hvorfor ej? Man har jo gjort det, fordi jeg frit sagde min mening om den italienske opera“.

Sit betydeligste bidrag til den danske dramaturgis historie har La Beaumelle dog ikke meddelt i „La Spectatrice“, men i den „165. Pensée“. Da det indeholder adskilligt af interesse og hører hjemme i denne forbindelse, omtales det her. Efter at La Beaumelle har gjort sin skyldige reverens for „M. le Baron Holberg“, hvem han i parentes ikke kunde udstå — en følelse, som var gensidig —, og sagt nogle smukke ord om „Le Plaute danois“, berører han de indvendinger, som „les

delicats, les gourmets“ har fremsat mod Holbergs tilbøjelighed for den grovkornede skæmt. La Beaumelle selv er højsindet nok til at finde disse bebrejdelser overdrevne; Holberg fortjener overbærenhed, fordi han er det danske theaters skaber og endnu ikke har fundet nogen efterfølger. Morsomt nok finder La Beaumelle, der har sin kundskab fra den tyske oversættelse af komedierne, at „Melampe“ er et af hans bedste stykker. Mon franskmanden har forstået parodien? Derefter nævner han „La Capricieuse“ og „Henri & Perrine“. Derimod er det parterret, der har fralokket Holberg sådanne stykker som „Den politiske Kandestøber“, „Plutus“ og „Ulysses“.

La Beaumelle dadler derefter særdeles fornuftigt den tåbelige skik ved det danske theater, at man i hobetal oversætter dårlige franske farcer à 10 rdlr. stykket. Dem kunde man ligeså godt lave i Danmark. Ligeså skarp-sindig forekommer hans næste ytring: „Et theater skal kun oversætte for at danne sig og i så fald kun mester-værker; stykker som „L'Avare“, „Le Misanthrope“, „Le Joueur“ vil både udvikle skuespillernes og parterrets smag“. — Han kommer igen her ind på tragedien, om hvilken han dog har modificeret sin dom derhen, at man hellere må have dårlige tragedier end slet ingen; ellers vil man aldrig faa udmærkede komedier. Hvorfor ikke — og hvilken forbindelse han her har tænkt sig nødvendig, får læseren intet at vide om. Det er en af La Beaumelles mange åndrigheder, der ved første øjekast tager sig ret godt ud på papiret, men bliver til vind, når man kommer den nærmere på livet.

Tilslidst følger et lille stykke om skuespillerens forskellige stilling i Frankrig og Danmark. I Danmark

stiller hverken loven, religionen eller sæderne sig ivejen for skuespilkunstens udøvere. Det er unge, ofte studerede, mennesker med gode hoveder. Der bliver ganske vist ikke kælet for dem af de store, som i Frankrig, men til gengæld foragter samfundets store masse dem ikke som dér. Den største fejl ved de danske aktører og aktricer er deres mangel på fantasi i opfattelsen og mangel på evne til at føre sig med elegance på scenen. „Aktricerne er ikke skønheder, men ganske nette, de er nettere end just indtagende, dog mere indtagende end egentlig gode. Publikum har delt sig mellem Jfr. Thielo ¹⁾ og Jfr. Materna ²⁾; den første bliver stærkere applauderet, den sidste er mere afholdt. I Paris vilde man finde Jfr. Thielo særdeles lækker“.

Endelig mener La Beaumelle, at der er altfor få nyheder og ingen debutanter. Det ny skuespilhus ³⁾ har i det hele hans tilfredshed; dog er det en fejl, at scenen er lige så stor som tilskuerpladsen. Det vilde forekomme ham praktisk, om kongens franske skuespillere kom til at spille en række gode stykker og spille dem godt. I sandhed — en underlig opgave for et dansk theater! —

¹⁾ Datter af den bekendte organist og uheldige skuespilforfatter C. A. Thielo. Hun regnedes for en af Københavns skønheder, hvis rygte forøvrigt ikke var det bedste (Overskou, Den danske skueplads II).

²⁾ Anna Catharina Materna blev i 1753 gift med en lieutenant Passov og er kendt som forfatterinde til to små versificerede skuespil, „Elskovs eller Kierligheds Feil, et originalt Hyrdestykke“, og „Den uventede Forliebelse eller Cupido Philosoph“. I det sidste er den nordiske mythologi for første gang behandlet dramatisk. Efter hendes eget udsagn er det Mallets „Introduction à l'Histoire de Danemarc“ og hans franske oversættelse af Eddaen, hun skylder sin viden (Rahbek & Nyerup, D. Digtek. Historie under Frederik V, s. 120).

³⁾ Theatret på Kongens Nytorv var taget i brug 1749.

Nok så interessant er det at følge La Beaumelle i hans betragtninger over den gammel-nordiske literatur. Man vil med undren spørge, hvorfra den unge franskmand kender noget til denne, og om hans oftere udtalte begejstring for den virkelig har noget på sig. Men når man har læst Nr. 17, 23 og 41 af „La Spectatrice“, vil man ikke længere være i tvivl om, at der ligger en personlig opfattelse til grund for hans varme ord. Det er ganske vist ikke rimeligt, at La Beaumelle havde lært sig oldnordisk i de par år, han havde været her, og når han oversætter vers, både af Harald Hårderådes saga og af Thormod Kolbrunarskjald, har han utvivlsomt benyttet sig af en sprogkyndig mellemmand, hvad hans ret frie oversættelser også tyder på; ved andre lejligheder har han hjulpet sig med Saxos latinske omskrivninger af de gamle kvad. Men tilbage bliver dog kendskabet og kærligheden til den gamle literatur, der hos en fremmed er såre mærkelig, og hvori dengang kun få danske overgik ham. La Beaumelle er imidlertid ikke ene herom. Hos flere af hans landsmænd, der omkring århundredets midte kommer herind, viser den samme interesse for nordens fortid sig, først og fremmest hos Mallet, der i flere skrifter har nedlagt frugterne af sine studier herover — hvorom senere skal blive talt — og hos des Roches, der udgiver en særdeles fyldig samling af gamle danske ordsprog. Det må være en vis tilbøjelighed hos disse folk til straks at efterforske det ejendommeligste og mest karakteristiske i det ny folks historie, de er komne i berøring med, ud fra hvilken dette tilsyneladende ejendommelige forhold må forklares.

Vi har allerede mærket, at La Beaumelle ikke var mild i sin dom, når det galdt Danmarks nulevende

skønånder. Men kommer han til at tale om fortidens skjælde, lyder den helt modsat. Ser han bort fra Holbergs Niels Klim og hans komedier, kan den danske skønlitteratur for øjeblikket på intet punkt hamle op med den franske og engelske, ja ikke engang med den tyske. Og dog har Norden frembragt digtere trods nogen. Det før nævnte Haraldskvad, som La Beaumelle giver en oversættelse af, finder han uforligneligt ved det stærke følelsesliv, som giver sig udslag deri, og som står i så grel modsætning til nutidens. Som andre eksempler på de gamle dages sjælestorhed nævner han fortællingerne om „Grida, Hilda og Illugus“, som han sikkert kender fra Saxo, og han har selv forsøgt en oversættelse af „Sygnés“ farvel til Hagbarth: „Compagne de ton bonheur, je rougirois de ne point partager tes infortunes. Je te suivrai jusqu'au fonds de ton tombeau. Unis par les liens d'amour, nous le serons encore plus par le même supplice“ ¹⁾. Et andet sted er fortællingen om kong Hjarne og verset, ved hvilket Hjarne tilkæmper sig kronens guld, ligeledes gengivet efter Saxo ²⁾, som bevis for, hvor anset digterens stilling var i gamle tider. Virgils, Horats' og de islandske skjaldes lod er yderligere vidnesbyrd om det samme, og Racines og Voltaires skæbne viser, at digterne heller ikke sulter nutildags. Hvis de øvrige nutidens poeter ikke kan glæde sig over en særlig blid skæbne, går det dem kun efter fortjeneste, thi poesien er udartet, bleven kunstlet og overdreven.

¹⁾ La Spectatr. D. T. I. Nr. 17.

²⁾ Da La Beaumelle selv siger ... „que j'ai faite sur une traduction Danoise de la Latine du Grammairien Saxon qui nous l'a transmise en la traduisant de l'original“, bliver dette altså en oversættelse i tredje potens.

Den gamle digtning bærer derimod prisen. En linje som „Agnar tomba, rît & mourût“ begejstrer La Beaumelle i den grad, at han udbryder: „Jeg kunde ønske, at en af vore lærde vilde vise mig et vers, gammelt eller nyt, som i højhed kan nærme sig dette, som i så få ord kan bringe en så smuk lovtale over en mand“ ¹⁾.

Hos sin samtid vakte La Beaumelle mest opmærksomhed ved de små samfundssatiriske skildringer, hvormed han hist og her saltede Spectatricens stundom noget ferske indhold, men som i langt større målestok, om end i knappere form, findes i „Mes Pensées“. Det har ingen synderlig interesse at læse hans udfald mod adelen. De er kun gengangere af de passager, fulde af ægte eller forloren indignation, man på dette tidspunkt og lige ned til revolutionens dage træffer hos alle frihedselskende skribenter i alle lande. Rigtignok vilde det jo ikke harmonere så vel med La Beaumelles personlige stilling til adelen i Danmark, om han benyttede lejligheden til at sige sine beskyttere uartigheder. Derfor gør han også en meget skarp — men forøvrigt dengang ikke ualmindelig — adskillelse mellem hofmændene her og andetsteds. I Danmark er adelen beundringsværdige mennesker, imødekommende, uegennyttige, gavmilde og i besiddelse af Gud véd hvor mange dyder; her er det landets blomst — men ellers er det allevegne „folk, som kommer til verden med flere fornødenheder og større stolthed end alle andre mennesker“; det er dagtve, der vises agtelse, uden at de er agtelse værd osv.

¹⁾ La Spectatr. D. T. I. Nr. 41.

Der er kort sagt ikke den last, de ikke er i besiddelse af¹⁾).

Derimod er det nyt og opsigtsvækkende, at La Beaumelle allerede har fået kig på de rådne forhold i den danske embedsstand, som det snart blev skik at betegne som „lakajismen“, og som der skulde en Struensee til at hugge hovedet af. Det vidner om hans hurtige blik for fremmede brøst, at han, den fremmede, allerede har opdaget denne skævhed ved det danske samfund, og i ungdommeligt mod vover at give sig i kast med den mare, der rider det, før nogen indfødt. I en lille afhandling om satiren hævder La Beaumelle, at alle mennesker har et medfødt hang til satire, og at verden vilde være kedelig og tom uden den. Selv var han udstyret med ikke så ringe en portion satirisk evne, og den får han nu god brug for. Man læse f. eks. det kvikt skrevne stykke om titler og rang, hvor han første gang snerter titelsygen og lakajuvæsenet. „Plads! Plads! Lad hr. etatsråden komme forbi. Hvad for noget? Den lille mand, som jeg hundrede gange har set stå bag på karethen — sidder han idag inden i? Man skal altså overstænkes med snavset fra sådan en karls vognhjul? Ja — hvad andet? Disse karle har haft lykken med sig; de har forstået at komme til vejrs netop ved deres kryberier, og lykken holder ikke meget af at gå til fods og uden de behørigt titler. Det er hans nederdrægtigheder, der har givet ham ret til at kro sig. Det er ikke gået hurtigt med hans ophøjelse. Han har ikke sprunget noget trin over. Men alt eftersom han steg et trin højere, glemte han det nedenfor; og nu har han glemt

¹⁾ La Spectatr. D. T. II. Nr. 9.

så meget, at han ikke længere véd, hvad han har været. Han véd ikke engang, at han nu kun er en blære. Hans titel lægger ham et bind for øjnene og skjuler alle ydmygende sandheder for ham¹⁾.

Der er noget af en Juvenals bitterhed og drastiske skildring over dette. Endnu mer fyndigt lød dog et sted i manuskriptet til „Mes pensées“. La Beaumelle havde her skrevet følgende: „Det er en lykke for fyrsten, at folket ikke véd, at han regeres af sin dronning, dronningen af sin skriftefader, og skriftefaderen af sin lakaj“. Da censor imidlertid betød forfatteren, at denne udtalelse kunde komme ham dyrt til at stå, hvis han skulde forklare, hvad han havde ment, blev stedet mildnet, så at det nu kom til at lyde: „Det er en lykke for fyrsten, at man ikke véd, at han regeres af lakajer, og lakajerne igen af deres tjenere“. Men dette fik heller ikke lov at passere, og La Beaumelle måtte istedetfor nøjes med en almindelig udtalelse om, at vor egen lavhed eller slethed er skyld i, at de store får overtaget over os²⁾. I den 191. „Pensée“ findes dog en mindre flot, men mere vægtig bemærkning om lakajismens følger end den foregående, der tildels var plagiat efter Montaigne. Det hedder bl. a. her: „Der kan godt være æresfølelse i et land, hvor lakajerne kommer op, men hverken i teori eller praxis kan der være mindste skygge af æresfølelse i det land, hvor lakajismen skal være ledende Lad lakajerne kun få poster i finansvæsenet; det er ingen skade til, at disse poster beklædes med folk, på hvem der hviler almindeligt had og

¹⁾ La Spectatr. D. I. Nr. 47.

²⁾ Håndskrevne optegnelser i eksemplaret af „Mes Pensées“ i Hjelmstjernes Saml. 2767.

foragt Men lad dem i hvert fald blive udelukkede fra sådanne hverv, der kræver finhed i følelsen, retfærd i handlemåde. Tilstå aldrig æresbevisninger til folk, der ingen ære har. Man vil måske finde bravhed og retfærdighedssans hos en mand, der har været lakaj, men søg ikke om finfølelse hos ham“.

Disse sidste ytringer kom vel at mærke ikke frem i 1749, men først to år senere, thi ellers havde det måske været et spørgsmål, om man havde gjort La Beaumelle til professor. Men der var allerede tilstrækkeligt stof til forargelse i det, som var sagt i „Spectatricen“. Mange beundrede sikkert La Beaumelles dristighed og skarpe pen, men der var dog vist flere, der gav Holberg ret, da han i Epistel 478 skrev: „End mere forundring opvakte siden en fremmed autor. Ingen kunde begribe, hvorledes den, der kun en kort tid havde været udi Danmark og intet forstod af landets sprog, turde understå sig at censurere fejl blandt alle stænder, såvel høje som lave“.

Det er allerede i det foregående berørt, hvorledes La Beaumelle gendrev Holbergs 10. epistel; hans svar fremkom først i „Spectatricens“ nr. 49 under overskriften „Les Réformés Français vengés, Holberg réfuté“. I dette stykke, hvor han viser det uberettigede i Richelieus fremgangsmåde, er også taget sigte på en anden af Holbergs epistler (nr. 35), i hvilken prædestinationslæren er kritiseret. — Endelig stødte La Beaumelle også sammen med Holberg i anledning af frimureriet. Han var en meget ivrig murer, der endog fik den værdighed tilkendt, at holde velkomsttalen til Frederik V ved kongens første besøg i den danske logé. Frimureriet hørte til de stadig mere omdebatterede spørgsmål. Her hjemme

var det endnu ikke trængt rigtigt igennem, og den store hob anså frimurerne for en hoben fordærvede mennesker, hvis handlinger ikke kunde tåle dagens lys, og man troede, at de i deres forsamlinger gjorde sig skyldige i alskens gemene og uterlige streger. Selv Holberg tog til orde imod deres samfund. Naturligvis troede han ikke på pøbelens dumme beskyldninger, men politisk konservativ, som han var, angreb han i den 11. epistel frimurerne og erklærede deres samfund for hensigtsløst. Deres store hemmelighedskræmmeri tiltaler heller ikke ham; man véd aldrig, hvilke konspirationer de kan danne, og han anser derfor den fyrste for at være i sin gode ret, som opløser deres samfund. La Beaumelle mente nu, at øjeblikket var kommet til at bortrydde alle disse falske forestillinger. I nr. 18 af „La Spectatrice“ findes et meget velskrevet forsvar for frimureriet. Især fremfører han de grunde, hvorfor kvinder ikke kan optages. I nr. 20 giver han ret liberalt plads for en „Anti-Frimaçons“ voldsomme angreb, men imødegår iøvrigt i samme nummer dette. I det næste kommer turen til Holberg, mod hvem La Beaumelle dog ret forståeligt lader sine sædvanlige bidske og hvasse ord fare. Efter at have gendrevet ham, nøjes han med at sige: „Det er lovlig kraftigt af en så besindig mand som han“. — La Beaumelle kommer forresten flere gange tilbage til frimureriet. Den fransk-reformerte præst J. F. Mourier havde under pseudonymet *Philothée* angrebet ham i „Réponse au Plaidoyer de la Spectatrice Danoise, en faveur des Francs-Maçons“, og La Beaumelle var altid den, der vilde have det sidste ord. Derfor finder vi ham atter behandle frimureriet i nr. 43, hvor også findes nogle „Vers à Mlle. B . . en lui

envoiant des Gands de Maçon“. I nr. 24 findes endelig en „Ode Maçonne“.

Denne siges at være indsendt, og det samme siges om flere af samlingens andre stykker. Det er sandsynligvis dette, der har forledet de få forfattere, der hidtil har syslet med La Beaumelle, til at tro, at der virkelig har været flere medarbejdere ved „La Spectatrice Danoise“¹⁾. Men når undtages to bestemte numre, anser jeg denne påstand for aldeles urigtig. Først og fremmest af indre kriterier. Enhver, der omhyggeligt gennemlæser „La Spectatrice Danoise“, vil hurtigt være klar over, at den skyldes samme pen. Stilen er overalt den samme, også i de numre, som fingeres at være indsendte. Dernæst har man glemt, at La Beaumelle aldrig havde sat sit navn på noget nummer af bladet, men stadigt optrådte anonymt i „Spectatricens“ navn, selv om det var en offentlig hemmelighed, at han var forfatteren. Han kunde altså på dette punkt tage sig alle de friheder, han lystede, og måske har han syntes, at han overfor sine læsere kunde optræde med større autoritet, når det antoges, at han ikke var ene om bladet. I en „Avis de l'Éditeur“, der findes i den lille anden tome af „La Spectatrice“, og til hvilken i nogle eksemplarer er vedhæftet en indholdsfortegnelse over de emner, der agtes behandlede i det andet bind, hedder det således: „De stykker, der er mærkede med et A, er af forfatteren til „La Spectatrice Danoise“, H er begyndelsesbogstavet på en i vor kreds; og for at man ikke skal tilskrive en anden mine fejl, vil jeg tilføje, at de, der signeres M, er af mig“. Men da vi jo paa forhånd

¹⁾ F. eks. Stolpe, Dagspressen IV. 244 ff.

véd, at A og M er en og samme person, La Beaumelle, viser dette altså, at han fandt morskab og interesse i at dupere sit publikum, og man kan nok roligt gå ud fra, at H'et dækker for den samme. Et andet sted, i nr. 28, kommer La Beaumelle også til at røbe sig. Han aftrykker et epitaphium over en dresseret falk til dens herskerinde og foregiver, at digtet er indsendt, men skønt læseren her skal tro, at det er en anden, der fører ordet, benytter La Beaumelle lejligheden til at traktere nogle mod ham og hans virksomhed indsendte kritiker så grovt og til at komme med så hjærtevarmt et forsvar for sig selv, at masken falder af ham, og man straks opdager, at det hverken er nogen fremmed eller „Spectatricen“, men derimod La Beaumelle i egen person, man har for sig. — Det er som sagt kun to steder, hvor man efter min formodning tør antage, man har en fremmed for sig. Det ene er nr. 24, hvor der fremsættes nogle så orthodoxe religiøse anskuelser, at man på forhånd måtte være betænkelig ved her uden videre at fastslå La Beaumelles forfatterskab; men enhver tvivl bortfalder også, når det tilsidst hedder: „Er det nødvendigt at oplyse læseren om, at dette nummer ikke er af mig“. Det andet er nr. 16, hvor der tales i dybere toner, end man er vant til at høre hos La Beaumelle, der efter sit eget udsagn hellere vilde le end græde. Stykket handler om det nødvendige for mennesket i at begrænse sig, hvis det vil udrette noget, og dets megen filosofiske ballast tyder på, at man har en mand af faget for sig. Da det er undertegnet Sorøe d. 8. Oktbr. 1748, er jeg tilbøjelig til at antage „Sorøeren“ Jens Kraft for forfatteren.

En ganske anden sag er det, at La Beaumelles om-

gangskreds vistnok har været medbestemmende ved valget af de emner, der skulde behandles i *Spectatricen*. Flere gange kan man finde hentydninger til det muntre liv sammen med Schmettau og andre ude på Jægersborg. I nr. 8 er en jagtsang optaget, dateret Jægersborg; den er i tidens smag med mange mythologiske allegorier. Senere træffer vi „*Epître á Monsieur le Colonel Comte de ****“ (c: Schmettau) (T. II. s. 145 ff.). Det er et muntert og fikst stykke poesi, der svulmer af livslyst og godt humør. Det klæder La Beaumelle meget bedre at vise sine forslagne tilbøjeligheder end at spille filosof. „*Flattez ma sensualité — et laissez là ma vanité Le respectable en vérité! — joue un ennuyeux personnage! L'Épicurien seul est sage — L'Épicurien seul jouit!*“ Så løssluppen er tonen, som anslås her. Indholdet er en tak til greven for et uventet gilde, hvor hverken champagnen eller småpiger, der betegnes med ***, synes at have manglet. Højest interessant vilde det være, om man kunde komme til klarhed over, hvad der menes med det „*Cotterie des Vapoureux*“, La Beaumelle offentliggør et — naturligvis fingeret — brev fra ¹⁾). Som det foreligger, er det så temmelig uforståeligt. Er det en spøg, han har haft for sammen med sine venner, og har hans læsere måttet undgælde derfor? Eller skal det være en satire over den omkr. 1750 frembrydende sentimentalitet? Et sted som dette: „*Et intet sætter os i bevægelse, og hvert øjeblik ligger vi under for vor følsomhed? . . Den mindste ting griber og bevæger os. Der er folk, som i to timer kan tale om et knappenåls-hoved . . . „Les Vapoureux*“ burde have et sprog for sig.

¹⁾ La Spectatr. D. T. II. Nr. 6.

De føler altfor levende til, at de uden at svinde ind til det rene intet, kan omsætte deres følelser i noget moderne sprog — kunde tyde derpå, men på den anden side var den sentimentale strømning endnu jo kun i sin vorden, og i hvert fald ikke nået op til os. Mulig harcelleres der kun over affektation i al almindelighed; men noget bestemt lader der sig ikke sige derom.

La Beaumelle var meget ømtålig overfor kritik. Nu foreligger der vistnok ikke nogen offentlig kritik af „La Spectatrice Danoise“ — den æsthetiske kritik var endnu i sin barndom — men derimod lader det til, at han har modtaget flere private kritiker. Men dette er han på ingen måde tilsinds at ville tåle. I et „Feuille de fantaisie“ (nr. 22) lader han Spectatricen beklage sig over sin miskendte stilling og den mangel på forståelse, der møder hende. Dette kommer af, at man hverken forstår at kritisere, skrive eller blot læse bøger i Danmark — og nu kommer et udfald, der er karakteristisk for La Beaumelles ilterhed: „... Er vore kritikere kompetente dommere over et åndfuldt og morsomt arbejde? De må give mig lov til at betvivle det, indtil Apollo har reformeret vort Parnas. Hvorfra skulde de få den smag, som er den sikreste leder, og denne finhed til at skæln mellem godt og slet? Måske fra en udmærket opdragelse? Men vort universitet giver dem jo blot nogen viden. Fra samværet med skønånder? Men de er så sjældne fugle i København! Ved et nøje studium af store forbilleder? De kender jo kun den klassiske oldtid. Fra den store verden? Men den kommer de ikke i berøring med. ... Den kunst at skrive er ikke mere udbredt iblandt os end kunsten at kritisere. Hr. Holberg er den eneste blandt vore lærde, der har vidst at forene en fin

ånd med kundskaber. Han er den eneste, der har gjort landets smag ære. I sin tredje epistel reducerer han tallet på gode moderne bøger til i det højeste et hundrede stykker. Efter den målestok kan vi ikke vise et eneste bind, der kunde fortjene plads i dette lille bibliothek. Thi der er uimodsigeligt hundrede engelske, tyske eller franske bøger, som fortjener fortrinnet for nogen af vore. Boghandlen står her på en meget slet fod, et øjensynligt bevis på, at litteraturen ikke er i nogen blomstrende tilstand.

Jeg har nu svaret på nogle af mine læsers kritiker; nu må jeg til gengæld have lov at kritisere dem. Største parten forstår ikke at læse. De tager disse blade i hånden og læser dem igennem i en drævende tone fra ende til anden; de kvikkeste steder gør de usmagelige og bærer sig ganske ad som de, der betragter et maleri i gal belysning“.

Når Spectatricen alligevel vedbliver sin virksomhed, er det dels, fordi hun engang er begyndt og har masser af stof, dels fordi hun har en enkelt fin læserinde af høj rang,

„et plut au ciel encor pour couronner l'ouvrage,
Que Frédéric daignât lui donner son suffrage“.

Det var hårde ord, og der var nok adskillige, som med Holberg tænkte: Frants! Frants! du est en ung mand! De var dog intet imod den grovhed, med hvilken La Beaumelle trakterede personlige modstandere. La Beaumelles landsmænd her i byen var ham vistnok ikke venligsindede, hvad enten dette nu skrev sig fra misundelse fra deres side eller arrogance fra hans. Vi kan ikke følge striden i dens enkeltheder. Så meget er dog vist, at da La Beaumelle i de franske musers navn

havde skrevet en kantate, med hvilken kongen blev budt velkommen ved genoptagelsen af den franske komedietrups forestillinger, blev der sendt ham tre på fransk skrevne kritiker, som La Beaumelle sammen med kantaten aftrykker i nr. 29 af „Spectatricen“. Han kender godt forfatterne; det er tre bestemte personer, der forfølger ham; men hvis denne trio har ventet sig noget af sin iver, tager den fejl. Misundelsen taler ud af dem; de har ingen smag, og deres hjertes nederdrægtighed taler tydeligt nok ud af deres skandskrifter. Navnlig synes det at være et hårdt stød for La Beaumelles forfængelighed, at man har tituleret ham „un certain Beaumelle“. Og nu lader han Spectatricen skrive om sig: „Hr. Beaumelle er tilstrækkelig kendt til at kunne foragte denne ny værdighed. Han bryder sig så lidt om den slags fornærmelser, at han af fuld hals ler deraf. Han er hovmester for en ung herre her i landet, og han rødmer ikke over sin stilling. Ganske vist er denne titel ikke så glimrende som dens, der foran på sin bog kan skrive denne lange remse: „Ouvrier en tabac, en cire, en chandelles, & en suppliques, ci-devant maire d'une ville maritime, nourricier de vers à soie, ci-devant avocat; copiste de gagiste de libraire, ci-devant abbé & chanoine, teneur de livres, ci-devant écuier, procureur du roi de France dans une généralité, ci-devant régent chez le P. P. de l'oratoire etc. etc.“ Men til syvende og sidst er det måske bedre slet ikke at være kendt end at være det på en sådan måde“.

Efter min mening kan La Beaumelle hermed ikke sigte til nogen anden end sin landsmand Des Roches de Parthenay. Denne mand — som vi senere hen skal omtale — havde nemlig beklædt nogle af de stil-

linger, her hentydes til, og på sin „Histoire de Danemarck“ havde han på titelbladet angivet sin stilling som „Escuyer, Conseiller & Avocat general du roi très-chrétien au bureau des finances & chambre des domaines de la Rochelle“. Når La Beaumelle spydigt tilføjer „ouvrier en suppliques“, passer det meget godt på manden. Om deres nærmere forhold kan intet oplyses, uden at La Beaumelle kalder Des Roches' historie et makværk, hvortil han forresten var i sin gode ret.

Endnu en gang fik La Beaumelle lejlighed til at sige det danske publikum, og særligt sine modstandere, nogle ubehageligheder. Det er i en længere godtkøbs-satirisk skildring „Journal d'un gentilhomme jutlandois“, der fylder fire numre af „La Spectatrice“, og hvor La Beaumelle gennem herremandens mund får lejlighed til at udtale sig om forskellige danske, specielt københavnske forhold. Stykket er forresten, skønt almindeligvis det eneste kendte af Spectatricens indhold, temmelig værdiløst ¹⁾. I andet bind findes en slags fortsættelse i „Le Grönlandois“, hvor et grønlandsk naturbarn undrer sig over det moderne samfunds naragtigheder og skrøbeligheder og satiriserer over dem. Det er „Lettres persanes“ og forskellige andre af tidens fingerede rejsebeskrivelser, der har været mønstret for disse afsnit. Med det samme fik La Beaumelle med lethed nogle smigrerier til kongehuset anbragt.

Imellem første og andet bind af „La Spectatrice danoise“ forløb nogle måneder. I det sidste blad af

¹⁾ Et brudstykke er oversat i O. Wolffs Journal for Politik og Historie 1812, II, s. 72 ff., under titlen: Torbeksturen og Assembliesen for nogle og tredsindstyve Aar siden.

tome I (Nr. 60) havde La Beaumelle nemlig budt sine læsere farvel indtil videre. Han vil ikke mere sige folk ubehageligheder, ikke moralisere, ikke tegne portræter, ikke satirisere, men være yderlig elskværdig og ganske rette sig efter publikums smag. Tonen i det adskilligt mindre andet bind er også stemt noget ned. En „Liste des Souscripteurs“ er vedhæftet, hvoraf man kan se, at det pekuniære udbytte ikke har været stort; kun 80 personer, hvoraf største delen fremmede diplomater, har tegnet sig som abonnenter. Arbejdsmethoden er vedblivende den samme — „jeg dypper min pen i blækhuset, har først kun én tanke, men så kommer der én til, jeg tager en pris tobak, så kommer en tredje flyvende, og inden jeg véd et ord af det, er mit hæfte fyldt“ ¹⁾ — men afhandlingerne er længere og emnerne ret betydelige. Han begynder med en artikel om adel, der ikke er ueffen. Helt moderne lyder et sted som dette: „Idet forældrene overfører deres blod til sønnen, overfører de også deres tilbøjeligheder. Karakteren er da en uløselig gåde, og en besynderlig sammenblanding af gode og dårlige egenskaber, af storhed og svaghed, beslutningsdygtighed og vankelmod betegner modsætningen i karakter hos de to væsner, han skylder livet“. Naturligvis beklager La Beaumelle sig også i det andet bind over sin ublide skæbne. Man har udspreddt det rygte, at den russiske gesandt har beklaget sig over „Spectatricen“ og at hoffet har givet ordre til at undertrykke bladet. Der er absolut intet herom, forsikrer han. Tværtimod har en mand, som er Spectatricens eneste virkelige publikum, opfordret ham til at fortsætte,

¹⁾ La Spectatr. D. T. I. Nr. 59.

hvad han som god patriot også vil gøre, skønt han til dato kun har høstet utak ¹⁾). En afhandling om sjælens udødelighed har interesse, fordi La Beaumelle her uddeler de første sidehug til sin kommende dødsfjende Voltaire. „Hr. Voltaire afgiver bevis på, at den samme mand kan komme med særdeles skønne vers og særdeles slette ræsonnementer“ — hedder det bl. a. Iøvrigt imødegås andre materialister som La Mettrie og Locke, og resultatet bliver, at „sjælens udødelighed på samme tid er fundamentet for enkeltmands bravhed og for den offentlige sikkerhed, og at den, der ikke tror herpå, er en farlig borger“ ²⁾). — Endelig findes en suite breve over Montesquieus „L'Esprit des Loix“, som La Beaumelle ikke kan finde tilstrækkelige lovord for, og som han simpelthen erklærer for den bedste bog ³⁾).

Af en indholdsfortegnelse fremgår det, at adskillige andre artikler har været påtænkte — f. eks. en kritik over Voltaires værker, som det jo ikke vilde have været uden interesse at stifte bekendtskab med; de blev imidlertid ikke udførte, thi i April kom La Beaumelles udnævnelse, og han måtte nu til Paris for at skaffe sig legitimationspapirer. Han standser brat og tager en kort afsked med sine læsere ... „De rejser på landet, jeg til Paris. Farvel da til Oktober“. Men da La Beaumelle kom tilbage, havde han andre planer i hovedet, og „La Spectatrice Danoise“ viste sig ikke mere.

Under sit ophold i Paris i sommeren 1750 traf La Beaumelle sammen med de to mænd, hvis navne for

¹⁾ La Spectatr. D. T. II. [Nr. 10.] (Avis de l'Éditeur i Stykket: De la Satyre).

²⁾ S. St. [Nr. 14.]

³⁾ S. St. s. 170 ff.

øjeblikket var de berømteste i den franske literatur, Montesquieu og Voltaire. Forholdet til den sidste var i begyndelsen ret venskabeligt, og La Beaumelle, som påtænkte et udvalg af franske klassikere i ordets egentlige forstand in usum delphini, nemlig til brug for en lille dansk prinsesse, hvis lærer i fransk han havde udsigt til at blive, fik Voltaire til at love at ville gennemse partier af „Henriaden“ og indrette dem til dette øjemed. Voltaire var imidlertid ikke den mand, der tålte en jævnbyrdig ved sin side, og i længere tid havde han set på Montesquieu med misundelige blikke. Denne var kort forinden bleven angreben af „Nouvelles Ecclésiastiques“ i anledning af „l'Esprit des Loix“ og beskyldt for deisme. Han havde forsvaret sig i et lille skrift „Défense de l'Esprit des Loix“, men da det theologiske tidsskrift påny tog til genmæle, fik han en literær adjutant i La Beaumelle. Hans begejstrede artikler i „La Spectatrice Da-noise“ om Montesquieus værk var allerede kendte af denne, da La Beaumelle kom til Paris, og han havde naturligvis givet den unge mand en venskabelig modtagelse. La Beaumelle gengældte nu hans venlighed ved i anledning af det ny angreb at skrive „Suite de la Défense de l'Esprit des Loix“¹⁾. Herved vakte han rivalen Voltaires uvilje. Ved forskellige lejligheder skal denne med sin sædvanlige bidende spot have udtalt sig om Montesquieus frelsende engel. Dette er formodentlig kommen La Beaumelle for øre og har bragt ham i en meget pirrelig sindsstemning; thi i den korrespondance, han fører med Voltaire angående „Henriaden“, anslår han forsætlig — men ganske umotiveret

¹⁾ Nicolas, Histoire littéraire de Nîmes II, s. 291 ff.

— en så fornærmelig tone, at Voltaire ophører at svare ham. Han glemte ikke senere hen at sige tak for sidst.

I Paris traf La Beaumelle også sammen med sin broder, Jean Angliviel, og en literat Méhégan, af irsk herkomst. De blev enige om at ville udgive en gazette i Amsterdam. Efter Quérard ¹⁾ skal også et nummer være udkommen, men planen forandredes ellers således, at denne gazette, der skulde indeholde de allernyeste efterretninger, som manuskript hver uge blev sendt fra broderen i Paris til La Beaumelle i København i flere afskrifter. Han uddelte disse — naturligvis ikke for intet — til Bernstorff og andre af sine formående beskyttere, der med glæde i hine postvæsnets trange barndomsdage greb lejligheden til på en så nem og underholdende måde at skaffe sig de sidste nyheder. Broderen fyldte samvittighedsfuldt hver uge seks sider med efterretninger om den ny literatur, de sidste theateranekdoter og øvrige parisiske nyheder. — Navnlig synes samkvemmet med Méhégan i Paris at have været intimt. La Beaumelle var i forlegenhed med, hvilket emne han skulde vælge som indledningsforedrag, når han nu kom tilbage til København og skulde tiltræde det ny professorat. Méhégan gav ham da den ide, at tale om, hvorledes et land gør sig fortjent ved at adoptere fremmed kunst og videnskab, og da La Beaumelle var meget optaget i Paris og ikke selv fik stunder til at udforme sine tanker om dette emne, gav Méhégan ham ved afrejsen et udkast ²⁾. Dette benyttede La Beaumelle nu også med nogle få tilføjelser og forandringer, men glemte rigtignok uheldigvis at underrette sit publikum — også

¹⁾ La France littéraire, IV, s. 331 ff.

²⁾ Nicolas, Hist. litt. de Nîmes, II, s. 290 noten.

ved talens fremkomst i trykken — om, at han ikke var fader til barnet, formodentlig i den tanke, at afstanden mellem Danmark og Frankrig var for stor, til at Méhégan kunde reklamere sit åndsfoster. Beaumelles højst letsindige omgang med fremmed gods kom dog snart denne for øre, og da han ikke således vilde lade sig sin paternitetsret frakende, udgav Méhégan i 1751 sin tale i Paris, med den ominøse tilføjelse: *Discours prononcé devant la cour de Danemarck*. La Beaumelles rolle var imidlertid allerede den gang udspillet i Danmark, så at det her ikke kunde gøre ham nogen skade; men Voltaire forbedrede historien således, at La Beaumelle simpelt hen havde tyvstjålet talen fra Méhégan, der også havde tænkt på en ansættelse i den danske hovedstad¹⁾. Under det samme Pariser-ophold — fortæller Voltaire også — frastjal han Racine fils nogle af Mme Maintenons breve, som denne var kommen i besiddelse af. Den sidste historie er opdigtet; La Beaumelle havde med det gode fået Racine lokket til at afstå dem eller endog betalt ham derfor. Helt flatterende for La Beaumelle er dette forhold, der aldrig er helt opklaret, forresten ikke, om end langt fra så graverende som det første.

I November kom La Beaumelle tilbage til København. Hans venner og landsmænd her i byen havde bebyrdet ham med et utal af kommissioner, og han var så belæst som et pakæsel ved sin ankomst til staden. Til præsten Mourier havde han silkestrømper og de nyeste historiske romaner, grevinde Schmettau fik den allerbedste franske tobak, til en Mlle. Rosa havde han hjemført en kanapé, og for det nye komediehus' frisør,

¹⁾ Sayous: *Le XVIII. Siècle à l'Étranger*, II, s. 377 noten.

M. Plaisance, havde han haft i kommission at købe parykker til theaterpersonalet¹⁾. Kort efter flyttede han ind på Charlottenborg, hvor de franske forelæsninger skulde holdes, og hvor han fik en fortrinlig fribolig. Ved siden af udgjorde hans løn 400 rigsdaler om året, efter datidens priser et anseeligt honorar, især i forhold til det arbejde, som forlangtes; thi kun fire timer om ugen var La Beaumelle forpligtet til at holde forelæsninger over selvvalgte emner af den franske sprog- og literaturhistorie. Men derud over fik han ret til at holde private kollegier, som han naturligvis kunde forlange betaling for. Den 27. Januar 1751 åbnedes forelæsningerne kl. 10 om formiddagen under A. G. Moltkes auspicer. Skønt en af slottets største sale var indrømmet La Beaumelle, var den dog overfyldt af kyndige og nysgerrige, så at den kort efter måtte ombyttes med en endnu større. Vi kender allerede indledningstalen, hvis titel dog var en smule forandret: „Un Empire se rend-il plus respectable par les arts qu'il crée que par ceux qu'il adopte?“ Naturligvis udtaler La Beaumelle — eller vel rigtigere Méhégan — sig for det sidste; thi at skabe kunsten er frugten af et blindt lykketræf, men at opelske den er altid frugten af en oplyst forstand. En enkelt passage skyldes alene La Beaumelle, thi han tænker tydeligt nok på sig selv, når han siger følgende om de fremmede kunstnere, som kommer ind i et land: „Man søger at forringe deres værdi hos regenten, man laver komplotter, som hans visdom må gøre til intet. Man angriber dem eller rækker ved deres stilling, og han må i sin årvågenhed bevare dem for

¹⁾ Efter La Beaumelles dagbøger i familien Angliviels eje, refereret i Taphanels ovenn. artikel.

landet. Man udslynger bagvadskelser mod dem; han må bevise dem, at hans hjærte er højsindet. Man vil slå deres ry ned ved at satirisere over dem, og han må trøste dem ved belønninger. ... Man må forstå at gøre ret og skel mellem de fremmede og de indfødte, gøre dem til venner, uden at de derfor hører op at være rivaler, adskille dem ved kappestrid og knytte dem sammen i interesser, besværgе hadets storme og gribe vennskabets ånd¹⁾.

Denne La Beaumelles klage over de indfødtes syn på de fremmede, er sikkert meget overdreven. I hvert fald skriver en af hans landsmænd, C. C. Vernier, en halv snes år senere i et forslag til magistraten om stenbroens forbedring, forøgelse af lygternes antal og renovationens bortkørsel, bl. a. følgende: „Jeg véd ikke, om den fordom at hæve de fremmede på den danske nations bekostning, ikke er noget for almindelig; jeg frygter for, at dette kan føre så vidt, at man endog vil betragte en fremmed, når han har været en tre, fire år i byen, som dansk — hvilket i det almindelige omdømme betyder det samme som en ignorant“²⁾.

Det franske sprog klinger altid smukt i en veltalende mands mund, og veltalende var La Beaumelle. Han havde en fortræffelig optræden, behagelige manerer, og alt dette bevirkede, at han gjorde megen lykke hos sit auditorium, så at man slet ikke lagde mærke til, hvor langt indholdet stod tilbage for formen. Der var i sandhed ikke nogen grund for La Beaumelle til her at tage til takke med andenmands arbejde. Talen, der snart

¹⁾ Discours prononcé à l'ouverture des leçons publ. de langue & de belles-lettres franç. 1751. S. 24 ff.

²⁾ Ny kongl. S. 692. 4°.

efter forelå trykt i et pragtfuldt typografisk udstyr, var en underlig blanding af filosofiske aforismer og dumme paradokser eller banaliteter. Hans eget tillæg gjorde den kun yderligere pretentiøs, som man af den meddelte prøve vil se. Men den unge franskmand forstod at dupere, og situationen var for øjeblikket hans.

I Maj fik han tilladelse til i offentlig avdiens på Jægersborg at overrække kongen et eksemplar af talen, i hele hoffets nærværelse. I sin dagbog har han givet en beskrivelse af stadsen:

„Onsdag 13. Maj, kl. 12 $\frac{1}{4}$, havde jeg den ære at overrække kongen min åbningstale. Jeg sagde til ham: Sire, den gave, Deres majestæt tillader mig at offerere, er meget ubetydelig, men en stor konges billigelse kaster glans over de største bagateller. Jeg har helliget min pen til at ville skildre Deres majestæts handlinger. Deres regering, Sire, er dydens regimente; måtte den også være kunstens. — Han sagde til mig, at det glædede ham at se mig, og at han håbede, jeg vilde opføre mig vel. — Hvad er man ikke istand til, Sire, svarede jeg ham, når man er grebet af ønsket om at være Deres majestæt til behag? — Jeg er overtydet om, sagde han til mig, at denne institution er særdeles nyttig, og jeg hører med glæde, at officererne profiterer deraf, især søofficererne. — Jeg svarede, at det forholdt sig ganske rigtigt, at kadetterne var i majoritet, og at der var flere iblandt dem, som gjorde fremskridt og viste kappelyst. Den, sagde han, er meget nødvendig, især i begyndelsen. Jeg er meget tilfreds, tilføjede han derpå, og jeg trak mig tilbage.

Kl. 1 blev jeg forestillet for Dronningen, og kl. 1 $\frac{1}{4}$ for prinsesse Charlotte“.

Resten af dagen gik hen med at gøre alle hoffets indflydelsesrige personer opvartning. La Beaumelle blev inviteret til taffel og til at overnatte på slottet. Fra alle sider hørte han de mest smigrende udtalelser, og det var intet under, om denne virak steg ham til hovedet. Navnlig var det franske parti ved hoffet henrykt, det tyske derimod, ret forståeligt, mindre begejstret, og det skal også være under påvirkning herfra, at Moltkes tidligere venlighed gik over til skarp uvilje, der endte med La Beaumelles afskedigelse. Men foreløbig havde han erobret alle, og indbydelserne strømmede ind til ham. Især kappedes grevinderne Schulemburg, Reventlow og Holstein om at se ham i deres saloner. Hans forhen-værende elevs familie, overhofjægermester Grams, opgav ganske deres fornemme holdning og fraterniserede i den grad med ham, at de nu begyndte at tillægge de små-vers og forskellige opmærksomheder, La Beaumelle nu og da havde sendt deres datter, en vis betydning. Der var tale om at betro den ældste prinsesse, Sofie Magdalenes opdragelse til ham, og i August kommer Moltke til ham og opfordrer ham til på fransk at skrive en Danmarks historie. Tanken om på denne måde at udbrede kendskab til vort land hos fremmede havde ofte været på tale mellem Bernstorff og Moltke, og vi vil i det følgende se, hvorledes de stadigt arbejder på at få dette sunde og patriotiske foretagende gennemført. Hidtil fandtes nemlig ingen dansk historie på et moderne fremmed sprog med undtagelse af Des Roches' tarvelige pluksammen. Når man nu henvendte sig til La Beaumelle, viser dette tydeligt, at man ikke ønskede noget lærd værk — thi hvorfra skulde han have kundskaber til at skrive et sådant? — men at man anerkendte hans per-

fektibilitet til at lægge stil og sving over enhver ting, han gav sig i kast med. Desuden var han og Des Roches f. t. de eneste literært dannede franskmænd i København. Moltke gjorde La Beaumelle glimrende løfter. Man lod ham vide, at han på enhver måde kunde vente understøttelse til sit arbejde, og stillede ham endog titlen „kgl. historiograf“ for øje.

Vi kender ikke La Beaumelles svar. Men det er også betydningsløst, thi inden næste måneds udgang har bladet vendt sig, og hele det fine selskabs kæledægge rejste bort fra landet. Når omslaget skete så brat, kan La Beaumelle tilskrive sig selv hele skylden herfor. Den letkøbte lykke ødelagde ham. I breve til broderen havde han overmodigt fortalt, hvordan alle lå for hans fødder, og givet sin spottelyst luft. Jean Angliviel advarede ham flere gange mod at spille for højt spil og om at lægge bånd på sin skarpe tunge, men det var for sent. La Beaumelle vilde endnu ikke vågne af lykkerusen. Han havde hele sin dag besat med visiter, selskaber, komedie, og havde også fundet en plads ved det grønne bord, som han nødigt forlod. La Beaumelle table undertiden her ret betydelige summer, og for at komme ud af kniben, fabrikerede han i sine fritimer artikler i massevis, som blev sendt rundt til forskellige udenlandske aviser, for på denne måde at skaffe sig penge. Der var ikke den ting, som han jo på sin raske og overfladiske måde vovede sig i kast med; hans jaskeri tog ingen sig vel nær, men desto mere de skarpe domme, han fældede om alt og alle, og hvorved beundrernes antal aftog, som hans fjenders voksede.

Det var dette, der fældede ham, og ikke som en

samtidig anonym mener, hans liderlige forhold og utugt¹⁾. Thi har La Beaumelles rygte heller ikke på dette punkt været pletfrit, så var det ikke det eneste i datidens København, der var medtaget, og over sligt hverken forundredes eller forargedes man i rokokkoens galante tidsalder. La Beaumelle havde ofte i sine forelæsninger indladt sig på digressioner af meget frisindet natur, både i filosofisk og politisk retning. Sligt kunde man hviske i krogene, men det gik ikke an at sige det højt, og da La Beaumelle nu ovenikøbet — formodentlig tildels af pengetrang — udgav en bog, der vrimlede af sådanne udfald, indså man på højere steder, at det i længden ikke gik an at beholde en så vidtløftig herre hos sig. Denne bog „*Mes Pensées*“ udkom i september 1751.

Den vakte straks særdeles opsigt både hos os og i udlandet. La Beaumelle havde ikke sat sit navn på titelbladet, men undertegnet fortalen: *Gonia de Palajos* (o: Gammel-Strand). I København vidste man snart, hvem forfatteren var, men i Paris og Berlin tilskrev man i begyndelsen Montesquieu eller Voltaire bogen. I Frankrig blev den kort efter konfiskeret af politiet. Et tydeligt bevis på bogens popularitet er dens 12 udgaver foruden oversættelser i forskellige sprog. Den blev sidste gang optrykt i Berlin 1780.

Iøvrigt er bogens forhistorie et nok så interessant vidnesbyrd om dens forfatters dristighed som selve indholdet, hvoraf vi i det foregående har givet enkelte prøver²⁾. Da den tillige giver et interessant bidrag til vor

¹⁾ Håndskrevne bemærkninger i „*Mes Pensées*“ i Hjelmstjernes saml. 2767.

²⁾ Den findes kun i det ovennævnte håndskrevne tillæg til „*Mes Pensées*“ i Hjelmstjernes saml. 2767.

hjemlige censurs historie i forrige århundrede, vil vi ikke forbigå den, så meget mere som den formodentlig ikke er almindelig kendt.

Som alle andre skrifter blev „Mes Pensées“ i manuskript sendt til censor, professor Anchersen, der forbavset over bogens frisprog havde nok at gøre med at overstrege, hvad absolut ikke kunde tåles, og med i marginen at foreslå rettelser og forandringer til, hvad der efter hans personlige mening var urigtigt og burde mildnes. På nogle punkter rettede La Beaumelle sig efter censurs bemærkninger, men i ungdommeligt overmod skrev han adskillige steder den gamle tekst ord for ord over det udslettede, så at bogtrykker Glasing troede, det var censurs rettelser. Andre udstregede stykker lod han ganske vist i ro på det sted, hvor de var udslettede, men indførte dem atter i bogens sidste ark uden censurs vidende. Den anonyme skribent forklarer nu, hvorledes han har fået at vide, hvilke censurs originale rettelser var, hvorledes den oprindelige tekst lød, og hvor vidt La Beaumelle har lempet sig.

„Da skriftet var fuldtrykt, og måske han selv har givet andre det at læse, eller og at fra bogtrykkersvendene nogle eksemplarer vare udkomne iblandt folk, og han havde hørt nogle derom raisonnere, lod han først nogle blade trykke om. Men enten denne omtryk skete, fordi han selv vel mærkede, at der vilde blive mere på bogen at sige eller og det skete for at disputere bogtrykkeren den resterende løn, så fordrede han først manuskriptet tilbage, og da det ikke vilde lykkes, så vilde han bilde publico ind, at bogtrykkeren havde forfalsket skriftet og fyldt det med urimeligheder“.

I „Nouvelles Littéraires de Copenhague“ for 6. Sep-

tember finde vi også meget rigtigt La Beaumelle farende frem med grove beskyldninger mod bogtrykkeren for at have udspreddt eksemplarer, der er fulde af fejl og meningsløsheder, og han beder alle, der måtte være i besiddelse af sådanne eksemplarer, at aflevere ham det første tryk, som de så vil få erstattede med eksemplarer af andet tryk. — I næste nummer har bogtrykkeren ordet. Han tilbageviser beskyldningen og erklærer, at da forfatteren har set korrektur på hvert ark, kan der ingen andre fejl være tale om end hans egne.

„Denne avis-krig“, fortsætter anonymen, „opvakte curiosité, og derfor skaffede man sig et eksemplar, så og de omtrykte blade, og tillige lånte af bogtrykkeren autors apographum blad for blad, hvoraf både kunde ses, at intet var trykt, uden hvad autor selv havde skrevet, så og kunde ses, hvad censor havde corrigeret eller advaret, eller rent udslettet, men man mærkede og, at der var nogle blade af autore selv rent omskrevne, hvilket man kunde se både af papirets størrelse og pennens forandring, hvoraf man sluttede, at der i de blade må første gang have været grovere ting, som censor ganske har kasseret, i hvilken tanke man og ikke tog fejl, som kan ses af censoris fortrolige advarsel til ham i et latinsk brev, hvor der meldes om nogle ting, som hverken findes i det trykte eller i manuskriptet, altså er de blade af autore selv omskrevne“.

Vi anfører her nogle prøver, der dels viser, hvor pedantisk, barnagtig og intetsigende datidens censur var, selv i en retsindet og begavet mands hænder som Anchersens, dels, hvor lidet La Beaumelle generede sig for at sige sin hjærtens mening.

Når La Beaumelle i 57. Pensée morer sig med at

skrive en så paradoksal sætning: „Jo mægtigere en fyrste er i sit eget land, desto mindre er han det overfor et fremmed“ --- er censor straks på færde med i margen at fremsætte eksempler på denne påstands uholdbarhed og tilføje sit „deleatur“, som forfatteren ikke følger og vel forresten heller ikke her behøvede at følge. Oftest angår censurs bemærkninger slige bagateller, og de er jævnlig holdte i en fornynderagtig og faderlig tone. Man kan ikke fragå, at censor flere steder har overskrædet sin kompetence. Hvor latterligt er det ikke af censor, når La Beaumelle har skrevet, at hvis en konge ikke har religion, må han i hvert fald lade, som han har det, at forlange den sidste sætning strøgen, for at ikke læseren skal tro, at forfatteren råder til hykleri. Men på den anden side var det både frækt og dumdristigt af La Beaumelle at slå en tyk streg over censurs korte og knappe „d“, når dette ikke var givet i form af råd, men antydede et slet og ret forbud. Vi kan også nævne eksempler herpå i *Pensée* 100: „En konge uden maitresse er vel agtelse værd, hvis han på samme tid ikke er devot“, og *Pensée* 112: „Politikerne, moralprædikanterne og theologerne har det fælles, at de foresætter sig at lede menneskene til fuldkommengørelse, men bliver meget vrede, hvis de når så vidt“. Da La Beaumelle havde vist det dumme i Ludvig XIV's beslutning: ikke at erobre Holland, men revse det for dets trodsighed, og det kloge i Ludvig XV's adfærd, at dysse landet i søvn og således ruinere det, og endelig påstået, at Holland ved at vælge en arvelig statholder imødekom Frankrigs interesser — „thi et land taber i rigdom i samme forhold, som det taber i frihed“ — var også det galt, og censor erklærede det for stridende mod sund

fornuft. „Men autor havde så stor behag derudi, at han ikke vilde udelade det“.

I enkelte punkter var La Beaumelle dog klog nok til at give efter, måske bevæget ved et meget indtrængende og hvast brev fra Anchersen. Han havde således opkastet det spørgsmål: Hvad forstår man ved en due-lig minister? og besvaret det satirisk med disse ord: „En minister, som hverken har tro, æresfølelse eller dyd“. Dette minder ikke så lidt om P. A. Heibergs „Sproggranskning“, men var neppe bleven optaget gunstigere halvtredsinstyve år tidligere, end det senere blev. Det forsvandt da også klogeligt af manuskriptet. Det samme var tilfældet med en lovprisning af det polske folks valgfrihed. Men værst af alt var det dog, at han et sted havde skrevet, at det og det skulde kongen af Danmark gøre, og tilføjet, at han ønskede at være konge i Danmark blot i to gange 24 timer, så vilde han op-hæve al rang, al distinktion og al formuesforskel, og selv vælge sine embedsmænd. Så måtte hele verden dømme, om der nogensinde havde levet nogen større og kristeligere konge. I den anledning skrev censor til ham: „Alt det fordømmer jeg, og tillader ikke, at det bliver trykt. Danmark trænger ikke til dine råd, og endnu mindre Danmarks så kloge konge. Det er for galt og utåleligt, at du, der er en fremmed, og næsten helt ukyndig i vor historie og offentlige ret, vil lære kongen og gamle borgere den kunst at regere. Hvis du virkelig kan give noget godt råd, så lad kongen og hans rådgivere i al stilhed få det at vide. Men hvad gavner det, at du tilbyder en uerfaren ungdom og pøblen dine politiske kandestøberier. .. Ved Gud og mennesker beder jeg dig, hvis du bryder dig om dit gode navn og rygte,

lad det latterlige overmod fare. Thi hvis du skriver sligt, må folk jo tro om dig, at du, der vil være konge og kejser, er en gøgler og latterlig fredsforstyrrelse, der vil omstyrte orden og lydighed i dit eget kongerige og indføre lovløse tilstande“. Dette hjalp, og disse steder blev strøgne. —

Af alle de mange og forskellige domme, som lød om „*Mes Pensées*“, er marquis d'Argensons den mest karakteristiske og rammer bedst: „Henved halvdelen er fortræffelig skreven, den ene fjerdedel er mådelig og den anden fuld af vrøvl („*rempli de pensées fausses*“) ¹⁾.

„*Mes Pensées*“ var tilegnet La Beaumelles broder, og i fortalen havde han nok så overlegent ytret: „Hvis min bog behager dig, vil det glæde mig meget, hvis den mishager publikum, vil jeg hverken blive bedrøvet eller overrasket derover.“ Og i forudfølelsen af, at hans værk vilde vække opsigt, havde han givet det undertitlen: *Qu'en dira-t-on?*

Når man i forvejen har studeret La Beaumelle som forfatter til „*La Spectatrice danoise*“, vil man ikke lære ham synderligt bedre at kende ved at læse „*Mes Pensées*“. Her er den samme elegante stil, mange træffende og korte domme, men også den samme mangel på personlighed og samme — og endnu mere iøjnefaldende — umodenhed og løshed i anskuelser. Nogle af de gode bemærkninger skyldes ham selv, andre er plukkede snart hos den ene, snart hos den anden af samtidens betydeligere ånder. Vi studser i øjeblikket, når vi p. 147 læser: „Det er hverken guld eller sølv, der skaber en nations rigdom; det er arbejde“, og undrer os, om vi

¹⁾ *Mémoires d'Argenson. Éd. Jaunet. IV. 70.*

her skulde finde en forløber for Adam Smith, indtil det ved nærmere eftersyn viser sig, at Boisguillebert, La Beaumelles landsmand og merkantilismens første betydelige bekæmper, omtrent har sagt det samme og henvist til agerbrug og industri som et lands sande indtægtskilder. Og den slags små spirituelle fyrværkerier findes her mange af, så korte som aforismer og lagte an på at bide sig fast i hukommelsen og vække beundring for forfatteren, f. eks.: Det er forbi med fædrelandskærligheden, når den først begynder at blive genstand for ros (P. 199). Selv om også en del af dem skyldes La Beaumelle selv, uden at deres oprindelse i hvert fald kan påvises andensteds, må man alligevel ikke i for høj grad beundre ham. Thi den kunst at skrive åndrige aforismer er slet ikke så svær, som den ser ud til, når man blot går skematisk tilværks og i forvejen har inddelt sine emner i de nødvendige rubriker. Det hele er som oftest kun en matematisk tankeleg.

Beundringsværdige er derimod de ypperlige små malerier, La Beaumelle har udkastet af Richelieu og Fleury som statsmænd (Pensées 67 & 104). Det er iøvrigt meget vanskeligt at blive klog på, hvor La Beaumelle stiller sig i politisk henseende. Nys så vi, at han i høje toner priste den polske konstitution, men et andet sted kalder han sig „Zélé partisan de l'autorité royale“ og roser den franske regerings lovstridige holdning overfor parlamentet (P. 92), et tredje finder han den svenske konstitution beundringsværdig (P. 239), et fjerde véd han ikke alt det gode, han vil sige om den danske enevoldskonge, og et femte endelig taler han den gamle adels sag og siger, forresten ikke ueffent: „De fyrster, som ydmyger adelen, gør sig skyldige i en modsigelse; thi på

samme tid de vil overbevise deres undersåtter om, at fødsel kun giver små privilegier, vil de bringe dem til at tro, at den giver den største af alle. De glemmer, at de skylder den magten" (P. 70). Sandsynligvis mente La Beaumelle personligt hverken det ene eller det andet. Når han blot, den journalistiske taskenspiller han er, kan spille boldt med begreberne og vekselvis bringe dem til at tage sig ud under sin routinemæssige behandling, er han tilfreds. Han går aldrig af vejen for en åndrighed, den være ægte eller forløren. Der er slet ikke tale om nogen personlig overbevisning. Der er ikke det mindste af en reformator eller samfundsomstyrt ved ham, og derfor taber man snart interessen for ham. Dette forhindrer jo på ingen måde, at han kan sige gode og sande ting, således f. eks. om lakajuvæset. Men til syvende og sidst gælder det for ham kun om at stille sig selv i relief og skabe reklame om sit navn. Denne vanvittige forfængelighed og misforståede ærgerrighedsfølelse må have været større end hans evne til at beregne personlig fordel. Thi han vilde ikke have båret sig så uklogt og uforsigtigt ad, hvis han stræbte efter at skabe sig en betydelig position her i landet. Kun hans religiøse overbevisning synes ægte, selv om man rigtignok også bliver lidt betænkelig ved netop hos ham, om hvis privatliv der ikke gik de bedste rygter, at læse følgende: „At have religion og ikke at have gode sæder, vidner ikke alene om et fordærvet hjærte, men endnu mere om en dårlig forstand. Det er at tro, at den højeste dyd ikke er uforenelig med lasten; det er det farligste og mest absurde kætteri" (P. 58).

La Beaumelle havde sluttet sin bog med at citere Frederik V.s ord: Je ne veux pas, que le génie soit

contraint dans mon pays. Men om han end selv mente, at disse passede på ham, og at han derved havde taget al mulig reservation mod visse ubehageligheder, var man i regeringskredse ked af dette urolige hoved, der ikke kunde tæmme sin tunge. Da de advarsler, Moltke flere gange havde givet ham, ikke havde frugtet mere, end at han kunde udgive en bog som „Mes Pensées“, besluttede man i al stilhed at skille sig af med La Beaumelle, inden han voldte videre ulejlighed. Han havde desuden ved sin overmodige adfærd i løbet af de sidste måneder skaffet sig mange fjender, der nu gjerne skød bag på den hældende vogn og var ivrige i at skildre ham som en i alle måder farlig person. Om Holberg ved denne lejlighed også har spillet en rolle, som Taphanel siger, må stå hen. I og for sig er det ikke usandsynligt; vi kender i hvert fald Holbergs sindelag overfor La Beaumelle. Den 15. September får denne gennem et brev fra sin ven, greve Schmettau, første gang nys om den truende unåde. Schmettau skriver bl. a.: „Blandt de nyheder, der er kommen mig i hænde, angår en af dem, der har gjort mig mest ondt, Dem. De kender mit venskab for Dem. Derfor vil De tilgive mig, at jeg siger Dem, at jeg er vel underrettet, og jeg bevidner Dem den store sorg, jeg vilde føle, hvis det kunde skade Dem, som er sket. Jeg kender for vel den værdige hofmarechals hæderlige karakter til at tvivle om, at hans mening om Dem har forandret sig; men jeg tilstår, at det vilde gøre mig meget ondt, hvis De gav Deres fjender, hvoraf De utvivlsomt har ikke få, for god en lejlighed til at svække hofmarechallens interesse for Dem. De er for godt et hoved til ikke at føle alle følgerne heraf og til ikke at fordoble Deres opmærksomhed

for at undgå enhver lejlighed, der kan give anledning til den mindste bebrejdelse mod Dem¹⁾.

Dette har dog ikke hjulpet. La Beaumelles skæbne var allerede afgjort. I hans dagbog hedder det under 25. Septbr. kort og godt: Man har rådet mig til at forlange min afsked, under d. 27. s. m.: Jeg har forlangt den, og under 3. Oktober: Jeg har fået den.

Hermed var La Beaumelles rolle i København udspillet. Han havde nu kun at sige det gæstfri Danmark farvel. For hurtigt at blive ham kvit, tilstod man ham 300 rdlr. i rejse-penge. At han inden sin afrejse indgav en regning til Moltke på 120 rdlr. for nogle kongelige pager, der havde besøgt hans privat-kollegier, er der ingen grund at forarges over. Dertil var han i sin gode ret, og han fik da også regningen betalt. Hos den franske gesandt, l'abbé Lemaire, havde La Beaumelle bl. a. truffet den preussiske chargé d'affaires. Han havde hjulpet ham med nogle sange og fik nu til gengæld nogle anbefalinger, bl. a. til lord Tyrconnel, den franske gesandt i Berlin. Schmettau og greve Rantzau medgav ham også rekommendationer. Den 30. Oktober 1751 forlod han København og gik til Berlin.

I Wasserschlebens samlinger på det kgl. bibliothek findes et brev fra La Beaumelle, afsendt det følgende år til Wasserschleben, Bernstorffs sekretær, vistnok da denne var i Paris, hvor La Beaumelle da opholdt sig. Det er en underlig blanding af en undskyldningsskrivelse, pukken på forment ret og beklagelse over lidt uret. Da det i flere henseender giver bidrag til La Beaumelles person, således er et talende vidnesbyrd om hans selv-

¹⁾ Revue d'Histoire littéraire de France. II. S. 218 ff.

følelse, og ikke tidligere har været trykt eller benyttet, meddeles det her:

„Jeg vilde forlængst have haft den ære at gøre min opvartning hos Dem, ligesom også hos ministren hos den konge, som jeg beundrer, ærer og tilbeder, hvis der ikke havde vist sig vanskeligheder for mig, der hindrer mig i at vise mig. Utvivlsomt véd De, at man har lagt mig „Qu'en dira-t'on?“ til last. Imidlertid er denne bog bleven trykt i København med censors billigelse og dernæst publiceret med hof-marechalens bifald. Kongen havde først læst den, og da jeg vilde undertrykke den, blev jeg opmuntret ved en ytring, der forefaldt i anledning af mig, og som jeg aftrykte ved slutningen af min bog: jeg vil ikke, at der lægges hindringer i vejen for geniet i mit land. Jeg smigrede mig med, at jeg i Dem vilde finde en beskytter, så snart De var bleven underrettet om disse særlige omstændigheder; men med virkelig sorg erfarede jeg, at De var bleven indtagen imod mig; og det gør mig særdeles ondt at være så ilde anskreven hos en så anset mand som Dem. Hvis jeg havde den ære at være kendt af Dem, vilde De sikkert opgive disse fordomme. Giv mig lov til at rive Dem ud af dem. Man har sagt Dem, at jeg stod i taknemligheds-gæld til marechalen; det er rigtigt — jeg skyldte ham uendelig meget, men at jeg har ført utilbørlig tale om ham, er løgn. Jeg har den største ærbødighed og den mest levende erkendtlighedsfølelse overfor greve Moltke, og jeg har kun talt godt om ham. Man har ligeledes ført Dem bag lyset, når man har fortalt Dem, at kongen havde tilgivet mig to eller tre fejltrin. Han har ikke tilgivet mig et eneste, og man har ikke haft noget at

bebrejde mig. Det er lige så urigtigt, når man har forsikret Dem, at jeg meget pludselig var rejst fra København. Jeg rejste først ti uger, efter at jeg havde taget min afsked ¹⁾; jeg rejste sammen med den preussiske gesandt til Berlin, da man gav mig store forhåbninger. Lige til det sidste boede jeg på Charlottenborg. Alle de, med hvem jeg havde stået i forbindelse, skiltes med sorg fra mig. Man har ligeledes givet Dem fejl besked, hvis man har sagt Dem, at jeg var ilde anskreven hos greve Bernstorff. Da jeg havde den ære at gøre afskedsvisit hos ministren, sagde han til mig: „Jeg havde smigret mig med, at vi skulde have levet længere sammen“. Disse ord er for ærefulde for mig, til at jeg nogensinde skulde glemme dem, og hvis De vil oplyses om hans sande følelser overfor mig, skal jeg have den ære at sende Dem tre, fire breve fra ham, som beviser, at det hverken har været hans eller kongens hensigt, at jeg skulde jages bort fra Danmark, som han ønskede at kalde mig tilbage til, som De kan se af de samme breve. Dette er, hvad jeg havde på hjerte. Hvis det var bleven mig tilladt at gøre Dem min opvartning, som det var min hensigt, smigrer jeg mig med det håb, at De vilde have slået en tyk streg over min ukloge adfærd i Altona ²⁾; jeg var der kun efter greve Schulemburgs ordre, som vilde tale med mig og i et brev bevidnede mig sin sorg over ikke at have set mig. Man har sagt mig, at De har tabt alt for mig; men jeg kan ikke tro, at De vil forfølge en af Danmarks mest trofaste tilhængere, eller at De med den finfølelse, som alle véd Dem i besiddelse af, vilde vælge dette tidspunkt til at forfølge

¹⁾ Dette er jo falsk — det var kun fem uger.

²⁾ Hvortil dette sigter, er ikke muligt at opklare.

mig. De har for megen billighedsfølelse til at ville chikanere en ulykkelig. Tillad mig endnu at tilføje, at Mme de Maintenons breve, hvoraf jeg har den ære at være udgiver, ikke er offentliggjorte af mig; jeg havde ganske vist samlet en hundred stykker, men atter skilt mig ved dem. Marechal de Noailles, hvis bistand jeg søgte, har ikke svaret mig et ord, og Hr. de Caylus svarede mig kun angående den levnedsbetegnelse af Mme Maintenon, jeg dengang påtænkte, men senere har opgivet, at jeg havde påtaget mig et meget vanskeligt hverv.

Jeg har troet at skyldte Dem disse oplysninger. Jeg vilde føle mig knust, hvis greve Bernstorff, ledet af falske forestillinger, vrededes på mig. Jeg beder Dem tilskrive dette brev de ærbødige følelser, med hvilke jeg forbliver

Deres o. s. v.

Angliviel de La Beaumelle“.

29. Oktober 1752.

Dette brev, hvis stærkt advokatoriske tone tydeligt røber, at brevskriveren ikke har den reneste samvittighed, og som til syvende og sidst vel gik ud på ved hjælp af Bernstorffs sekretær atter at skaffe La Beaumelle en post i Danmark under hans forhåndenværende vanskelige forhold, kan ikke helt forståes, når vi ikke forfølger dets forfatters videre skæbne. Da denne imidlertid egentlig ikke vedkommer os i den forbindelse, hvori vi her har behandlet La Beaumelle, nemlig som fransk literat i Danmark, kan vi kun give en skitsemæssig antydning af hans senere livsfata.

I den 49. Pensée havde La Beaumelle været så uklog at skrive følgende: „Man gennemgå den gamle og den nye historie, og man vil ikke finde et eneste eksem-

pel på en fyrste, som har givet 7000 daler i pension til en literat i hans egenskab som sådan. Der har været større digtere end Voltaire, men der har aldrig været nogen så rigt belønnet. Kongen af Preussen overvælder talentfulde folk med velgærn timer af samme årsager, som bringer en lille tysk fyrste til kongeligt at belønne en nar eller en dværg“. Man kan godt sige, at al La Beaumelles senere ulykke daterer sig fra disse ord. Voltaire havde læst dem og bidt så godt mærke i dem, at han aldrig senere glemte dem. Da La Beaumelle besøgte ham i Berlin, lod han dog i begyndelsen som ingenting, men bad tværtimod La Beaumelle om at låne sig „*Mes Pensées*“. Dette var La Beaumelle dristig nok til at gøre, og da Voltaire, næste gang de traf sammen, på skrømt gjorde ham en mild bebrejdelse for hans hårde ord, føjede han en uklogskab til den tidligere ved kådmundet at svare, at i den næste udgave skulde Voltaires navn nok forsvinde, thi i den skulde kun betydelige mænd med. Voltaires raseri og had kendte fra nu af ingen grænser, og det forfulgte La Beaumelle lige til hans dødsdag. Det var en let sag for Voltaire at sværte La Beaumelles rygte så grundigt i Berlin, at han snart måtte forlade byen, hvor han havde drømt om at blive ligeså fyrsteligt belønnet som sine betydelige landsmænd ved hoffet i Potsdam ¹⁾. Efter nogle måneders eventyrlig omflakken i Vesttyskland, slog han sig for kort tid ned i Frankfurt a. M., hvor han påny udæskede Voltaire ved at udgive dennes „*Siècle de Louis XIV*“ med en mængde noter, i hvilke La Beaumelle overlegent påviste alle Voltaires urigtigheder og grænseløse overfladiskhed.

¹⁾ Efter Nisards: *Les ennemis de Voltaire*, s. 352 ff.

Voltaire rasede og vilde have sin modstander dømt for eftertryk. La Beaumelle ventede dog ikke på lovens rammende hånd, men var kort efter i Paris, hvor vi finder ham sysselsat med de arbejder til *Mme Maintenons historie*, som brevet til *Wasserschleben* omtaler. Voltaire griber da til det for ham ret uklædelige middel at anklage sin fjende hos den franske regering for nogle formentlig illoyale bemærkninger om huset Orléans i andet bind af *noterne til „Siècle de Louis XIV“*; samtidigt udsendte han et „*Supplément du Siècle de Louis XIV*“, hvori han rettede de mest ærerørige beskyldninger mod La Beaumelle og bl. a. påduttede ham at have stjålet de udgivne *Maintenonske breve*. Hans angivelse gjorde sin virkning. La Beaumelle blev fængslet og sad en del af året 1753 i Bastillen. Medens han var derinde, skrev en anden af Voltaires fjender, matematikeren *Maupertuis*, en redegørelse til publikum om dennes skammelige forfølgelse ¹⁾, i La Beaumelles navn, og da La Beaumelle snart efter igen kom ud, offentliggjorde han selv „*Réponse au Supplément du Siècle de Louis XIV*“, hvori Voltaires beskyldninger tilbagevistes, og striden iøvrigt fortsattes i det skarpeste ordelag. De nærmest følgende år var La Beaumelle med hertugen af Noailles' bistand beskæftiget med en *levnedshistorie af Mme Maintenon* i 6 bind ²⁾, støttet på nye breve, som — forresten meget slet — blev udgivne i 9 bind ³⁾. Også her fandt Voltaire et svagt punkt og fik i 1756 La Beaumelle

¹⁾ *Lettres sur mes démêlés avec M. Voltaire*, 1753.

²⁾ *Mém. à l'histoire de M. de Maintenon*. 1—6. Amsterdam. 1755—56.

³⁾ *Lettres de M. de Maintenon*. Amsterdam 1756.

påny indespærret på grund af ærekrænkende beskyldninger mod det østrigske hus. Denne gang trak fængslingen længere ud, og La Beaumelle slap kun fri mod at blive forvist fra Paris og med forbud mod at lade noget trykke. Han drog da til sin fødeegn og opholdt sig en tidlang hos sin broder. De mange manuskripter, han har efterladt sig, og som nu findes i familien Angliviels eje, tyder på, at disse år ikke er gåede hen med lediggang ¹⁾. Nogle år efter rehabiliterede han sit ry ved sit smukke forsvar for den reformerte familie Calas i Toulouse, som var bleven uretfærdigt anklaget. Dette ærgrede naturligvis Voltaire, der var interesseret i samme sag ved sit skrift „Sur la tolérance“, og da La Beaumelles timelige lykke begyndte at stige ved hans ægteskab med en formuende enke Rose Victoire Nicol i 1764, prøvede han først på at få dette ægteskab omstyrtet, og da dette mislykkedes, rettede han nye beskyldninger mod La Beaumelle for at have skrevet 94 fornærmelige og anonyme breve til ham. Denne gang tog regeringen imidlertid intet hensyn til Voltaires klager, og at La Beaumelle også med årene er bleven besindigere og er træt af kampen, kan ses deraf, at han opgiver at svare Voltaire. „Min retfærdiggørelse — skriver han meget fornuftigt — vil blive læst af nogle af min samtid, men snart blive glemt, medens Voltaires krænkelser vil blive almindeligt kendte af de kommende århundreder, siden den er optagen i hans værker. Det kan da hænde, at jeg trods min retfærdiggørelse dog vil

¹⁾ Han skrev bl. a. på en historisk roman „Mémoires du grand chancelier du Danemarck“ og på en levnedsskildring af dronning Christine. Desuden forfattede han flere afhandlinger om den reformerte lære.

blive miskendt. Mit århundrede beklager mig vel, men eftertiden miskender mig“ ¹⁾).

Trods alle Voltaires bestræbelser i modsat retning blev La Beaumelles forvisning hævet i 1770, og han opnåede endog en ansættelse på nationalbibliotheket i Paris. I 1773 døde han.

II.

Jean Blaise Des Roches er allerede nævnet i det foregående. Han var født i La Rochelle i slutningen af det 17. årh. og foregav at være af adelig familie fra Poitou, hvorfor han kaldte sig de Parthenay. I sin fødeby havde han beklædt et embede som advokat og haft en bestilling ved finanserne, men som reformert er han sandsynligvis bleven fortrædiget; vi finder ham i hvert fald i Holland omkr. 1730. Her synes han at have udfoldet en meget betydelig literær virksomhed. Foruden at være korrespondent til forskellige europæiske aviser, knyttede han sit navn til adskillige, i hvert fald i omfang betydelige, foretagender. Sammen med La Martinière og La Barre redigerede han således bl. a. et historisk tidsskrift i 46 bind, „Mémoires historiques pour le siècle courant avec des réflexions“, der udkom i Amsterdam fra 1728—1740 ²⁾). Der er hverken talent eller interesse for arbejdet at spore hos ham. Alt hvad han præsterer, er fabrikarbejde, og leverancerne sker naturligvis efter aftale med forskellige amsterdamske boghandlere. I 1730—31 udsendte han en „Histoire de Dannemarc avant & depuis l'Établissement de

¹⁾ Nicolas, Histoire littéraire de Nîmes II, S. 315.

²⁾ Stolpe, Dagspressen IV, s. 63 ff. og dér citerede kilder.

la Monarchie“ i syv bind; det følgende år kom en ny udgave i Paris i ni bind, af hvilke det sidste var ført frem til den nærmeste tid og bar undertitlen: „Journal historique des faits arrivez depuis la mort de Chr. V jusqu'au 1. Janvier 1732“. Den første edition var til-egnet Frederik IV, den sidste naturligvis hans efterfølger.

Dette store arbejde har ikke den allerringeste værdi. Det er en, endda tarvelig, kompilation af Pontanus' og Meursius' på latin skrevne Danmarkshistorier, der i lange stykker er fulgte næsten ordret. Flere andre forfattere er vel citerede, som Huitfeld, Torfæus o. fl., men det er altsammen andenhåndscitater, thi Des Roches kunde ikke dansk. I hvert fald følger Des Roches ikke Torfæus' kongerække, men derimod uden at blinke den gullandske hypothese. Han tager vel nok forbehold mod alt, hvad der berettes om de gamle konger, men alligevel fortæller han både om Gomer II, der 1850 efter verdens skabelse førte Scyther til Cimbrien, og om mange andre mærkværdigheder. Første bind når ikke længere end til kong Snio (378 f. k. f.). At så godt som alle stednavne er galt afskrevne eller trykte (f. eks. Rypen for Rygen, Skorsor for Korsør), forundrer ikke. Kun hvor forfatteren kan få anledning til at snerte gejstligheden, som han åbenbart intet har tilovers for, mærker man noget til ham. Han beskylder saaledes Saxo for at være „smittet af den gejstlige herskesyges gift“. Da Des Roches nærmer sig nutiden, bliver fremstillingen rent annalistisk. I anledning af begivenheden 1660 erklærer han, at det er vanskeligt at sige, hvilken regeringsform der må foretrækkes; men en sætning som: „Ingen sukkede over den døende frihed“ giver dog en antydning af, i hvilken retning hans sympathier går, hvad hans stilling som reformert flygtning

jo ydermere bekræfter. Tilsidst har han naturligvis kun turdet behandle udenrigspolitikken. Man får iøvrigt et godt begreb om Des Roches opfattelse af sin forfatter-virksomhed, når man ser, at der i Pariser-udgaven i sidste bind fra s. 177 findes tilføjet en længere afhandling med overskriften „État présent du Dannemarc“. Et par siders læsning er nok til at overbevise læseren om, at Des Roches ikke kan være forfatteren, men hvor forbavses man ikke, når man kort efter opdager, at det blot er en fransk oversættelse af Molesworths berømte — eller berygtede — „An Account of Denmark“, uden at Des Roches nogensinde har nævnet dette. Han har vistnok ment, at niende bind af hans egen historie fyldte for lidt, og forøvrigt har det så været ham ligegyldigt, hvor han tog resten fra. Hine tiders literære samvittighed var jo ikke så øm.

Man kendte godt Des Roches' arbejde i Danmark, men man var her hjemme fulgt så godt med på historieforskningens område — det er Grams tid —, at man hurtigt var på det rene med, hvor lidet det var værd og ganske ignorerede det, da der senere var tale om at skrive en dansk historie på fransk. Endog en fremmed, den franske gesandt i Danmark, grev Plelo, skrev til en ven: „Jeg sender Dig sidste bind af den danske historie tilbage. Jeg er ganske enig med Dig i, at sligt sammenrodet smøveri, der er fuldt af så mange usandfærdigheder og forkertheder, ikke kan være hr. Des Roches værk, men må skrive sig fra en ligeså ukyndig som ufor-skammet boghandler“ ¹⁾).

¹⁾ Smudsbladet i Gml. kongl. saml. 949. Fol. (Busæus: Historisk Journal el. Dag-Register over det fornemste af Friderich IV's Levnets- og Regierings Fremdragelse og Tilfælde.)

Det er altså næppe dette arbejde, der har bragt Des Roches til Danmark, og det er i det hele sandsynligere, at han af sig selv er kommen her ind, end at man har haft bud efter ham. Måske forretningerne i Amsterdam er gåede slet, og han har da villet søge et nyt felt for sin virksomhed i det land, hvis historie han havde skrevet. Men dette er kun en hypothese. Da det nævnte tidsskrift, af hvilket han var medredaktør, standser 1740, er det rimeligt, at han da først har forladt Holland. Vi træffer ikke hans navn hos os, før det i 1741 af den nedsatte mynt- og medaljekommission overdroges ham at forfatte en beskrivende tekst af medaljerne på fransk; tillige påtog han sig at levere stik af alle mynter og medaljer. Hele arbejdet var efter hans egen opgivelse beregnet på at være færdigt i løbet af tre år; foreløbig oppebar han af regeringen en årlig pension, og når han var færdig, havde man tænkt på at anbringe ham på Sorø-Akademi, „da sammesteds ikke alene behøves en fransk informator eller professor, men også een, som forstår at docere geografi, historie og andre smukke videnskaber, hvorudi han havde meget god kundskab“ ¹⁾. Heraf blev der dog intet, og Des Roches blev heller aldrig færdig med sit arbejde for myntkommissionen. Men iøvrigt blev han brugt til, hvad der kunde falde for. Videnskabernes selskab betroede ham således at levere en oversættelse af Nordens ægyptiske rejse ²⁾, og regeringen brugte ham til at skrive politiske korrespondancer til indrykkelse i hollandske og tyske aviser. Samtidigt fortsatte han selv sin journalistiske

¹⁾ Molbech, Videnskabernes Selskabs Historie, s. 9.

²⁾ Han oversatte bl. a. også Holbergs Moralske Tanker, og v. Havens Efterretninger om det russiske Rige,

virksomhed. Dette tyder på, at man på højere steder har haft tillid til ham, men iøvrigt kender man kun såre lidt til hans skæbne her i Danmark, og det er ikke lykkedes mig at opspore stort mere. Det synes dog at kunne anses for givet, at han har levet i meget små kår. I 1745 fik han Videnskabernes selskab til at give sig et forskud på 600 rdlr., og næste år begærede han kongeligt protektorium mod sine kreditorer ¹⁾. I 1751 udsendte han et „Udkast til et stedse varende Selskabs Oprettelse, hvorved Giftermåle kunde understøttes og forfremmes, Enker og Enke-Mænd husvales, gamle, skrøbelige og udtiente Folk af alle Stænder underholdes på deres Alderdom, samt Fader- og Moderløse Børn opdrages“. Det var en art lotteri, som det også lykkedes ham at skaffe sig kgl. tilladelse til at indrette. For at få større tilløb havde han givet det en filantropisk karakter, og derved opnåede han også at få tre ansete københavnske borgere, justitsråd v. Buchwald, højste-assessor v. Hofman og oberoauditour Bruun til at lægge navn til som direktører. Selv betingede han sig titel af „societetets administrateur“, en douceur af 600 rdlr. for sin gode idé og desuden årligt et „billigt salarium“. Af Overskudet skulde 10 % tilbageholdes, af hvilke halvdelen skulde deles i fire partier og anvendes til præmier 1) for dem, som gifter sig, 2) som pension for enker og enke-mænd, 3) for gamle og svage folk, som er over 60 år, 4) til underhold for fader- og moderløse børn. De andre 5 % skulde bruges til opførelse af en bygning for gamle og udtjente officerer, soldater og matroser. Des Roches ventede sig meget af dette selskab, som det

¹⁾ Molbech, Vidensk. Selskabs Historie, s. 9, noten.

fremgår af indbydelsen, hvor det bl. a. hedder: ... „Hvor vil tilløbet ikke blive stort! Kærlighed til vor næste vil trække mange, den anseelige gevinst, som kan fåes, vil lokke en stor del, og de nye aktier, som selskabet uddeler tid efter anden gratis og for intet, vil mærkeligen forøge interessenternes tal. Vi er forsikrede om, at en stor hob enker, enke-mænd, gamle, svage og udtjente folk, samt fader- og moderløse børn vil umage sig for at blive delagtige i dette selskab, hvilket for dem vilde blive den anden Bethesda Dam, som de håber, at General Landets Oeconomie og Commerce-Collegium ligesom englen skulde røre i, ved at forskaffe selskabet kgl. majestæts allern. konfirmation på de efterfølgende artikler“. Tilladelsen blev som sagt også givet, men ellers strandede Des Roches' håb om ad denne vej at skaffe sig et levebrød. Man åbnede et kontor til indtegning af interessenter i auditor Bruuns gård i Admiralgaden; men interessenterne har formodentlig været altfor få, thi vi hører ikke senere fra selskabet.

Fra 1753—1760 deltog Des Roches sammen med Mallet i udgivelsen af det literære tidsskrift „*Mercure Danois*“ (se nedenfor s. 74 under Mallet).

Næste gang, vi træffer hans navn, er i 1757. Nu har han atter slået sig på literaturen. Det er et ganske mærkeligt arbejde, som foreligger, ikke fordi det i og for sig har noget større værd, men fordi vi atter her kan konstatere en franskmands interesse for dansk fortid. Det er en „*Ord-Bog over danske Ordsprog paa Fransk oversatte*“, et anseeligt værk i kvart på næsten 600 sider. Det kan næppe have været spekulation, der har ført Des Roches til dette arbejde; thi der skulde ikke noget stort handelstalent til at indse, at der

ikke lod sig spinde silke ved dette foretagende. I fortalen antydes det, at man har opfordret ham til at samle disse ordsprog ¹⁾, og Nyerup siger også, at oberkonduktør Meyer og literaten T. Fursmann har hjulpet ham ²⁾. I hvert fald har deres bistand ikke været altfor værdifuld, thi selv om han gennem dem er bleven bekendt med P. Lolles, P. Syvs og Hedegårds samlinger og ligeledes har set et manuskript af Elisabeth Krabbe, har de ikke revideret hans oversættelser, hvad disse på mange steder kunde tiltrænge. Hvad mener man f. eks. om følgende oversættelse af ordsproget: Hvo som vil bede ulven, skal tage hund til hjælp „Celui qui veut demander quelque chose au loup, doit se faire assister du chien“ eller af talemåden: De hænger sammen som ærtehalm, som er gengivet ved „Ils tiennent ensemble comme les Isles de Erteholm (près de celle de Bornholm)“? Retfærdigheden byder dog at tilføje, at nogle af oversættelserne både er fyndige og rammende.

På sine gamle dage skal Des Roches have slået sig på den indenlandske silkeavl, der for en kort stund var moderne i Frederik V's på projekter så rige regering. Fra 1762 er en ansøgning af ham opbevaret, i hvilken han søger om 600 rdlr.s forskud til et plankeværk om sine morbærtræer, hvad dog allernådigst blev afslået ³⁾. Iøvrigt levede han fra hånden og i munden ved oversætterarbejde og døde som en gammel og fattig mand i slutningen af treserne.

¹⁾ Mon ikke grev Plelo, hvis interesse for norden var meget stor, har stået bagved?

²⁾ Nyerup, Fortale til P. Syvs kiernefulde ordsprog, s. LII ff.

³⁾ Jvfr. C. Nyrop, N. L. Reiersen, s. 94.

III.

En langt interessantere skikkelse og betydeligere begavelse er Genferen Paul-Henri Mallet¹⁾. Da man engang havde oprettet et fransk akademi på Charlottenborg, var det rimeligt, at man søgte en lærer i La Beaumelles sted, og på professor Vernets anbefaling tilfaldt posten Mallet, der kom til København i 1752²⁾. Mallet var født i Genf 1730. Han tilhørte en gammel familie. Forældrene var imidlertid fattige, og den begavede søn maatte derfor snart lægge sine juridiske studier på hyl-den og tage mod en huslærerpost hos en grev Calemberg. Herfra gik han i en alder af to og tyve år over til at blive docent i København. Det kan i det hele ikke undlade at vække vor forbavselse, at alle de fransk-mænd, som i halvtredserne finder ansættelse i Danmark, er ganske unge mennesker. De måtte nødvendigvis savne autoritet og erfaring, men den endnu lige stærke interesse for alt fransk har naturligvis bevirket, at man så igennem fingre dermed og tog dem, der tilbød sig. For Mallets vedkommende var der i hvert fald ingen grund til at fortryde hans indkaldelse. Han havde fået en udmærket opdragelse og uddannet sig ved megen læsning, særlig historisk. Han debuterede med et bryllupskvad på fransk i anledning af kongens andet giftermål, og noget efter i November åbnede han forelæsningerne på

¹⁾ Om Mallet se især: Sismonde-Sismondi: *De la vie & des écrits de P. H. Mallet*. Genève 1807. — V. Rossel: *Histoire littéraire de la Suisse Romande* II, s. 204 ff. 1831. — J. Senebier: *Histoire littéraire de Genève* III, s. 290. 1786. Alle disse værker er benyttede i det følgende.

²⁾ N. M. Petersens udsagn, at Mallet kom hertil som hovmester for en lord Butes søn, er urigtigt.

Charlottenborg med et foredrag om glæden ved at studere og da især de skønne videnskaber ¹⁾). Det gør et noget fladt indtryk til trods for den ulastelige form, men af et samtidigt publiceret program ser man, at Mallet dog har haft solidere principer for sine forelæsninger end La Beaumelle. Først vil han give en æstetikens teori, og derefter udføre den i praksis ved at forelæse og analysere stykker af fremragende forfattere.

I det hele var modsætningen til den forfløjne og flotte La Beaumelle stor. Mallet havde det samme gode hoved og var ligeså flink i replikken, men han var en langt elskværdigere og fordringsløsere person, mere distingueret i optræden end La Beaumelle, og fremfor alt i besiddelse af det personlige, denne havde savnet. De få timers forelæsninger om ugen kunde naturligvis ikke fylde en arbejdslysten og alvorlig mands tid, så meget mere som han undertiden ingen elever havde, og det varede da heller ikke længe, før Mallet med en intet øjeblik kølnet iver kastede sig over nordens historie. Han begyndte med at sætte sig grundigt ind i de skandinaviske sprog; islandsk nåede han vel kun at få et overfladisk kendskab til, men han stod stadig i forbindelse med mænd som Jon Eriksen og Carstens, der oversatte for ham, hvad han ikke selv kunde forstå. Så kom da i 1755 Mallets første arbejde om vor fortid: „Introduction à l'Histoire de Dannemarc, ou l'on traite de la Religion, des Loix, des Mœurs & Usages des anciens Danois“. I mange henseender en mærkelig bog. Den første moderne fremstilling af vor gamle historie og en antydning af den methode i

¹⁾ Discours prononcé à l'ouverture des leçons publiques des Belles-Lettres Françaises. 1753. (S. 1—30.)

historieskrivningen og det syn på den historiske videnskab, som først senere generationer har tilegnet sig. Intet videnskabeligt arbejde, ingen kildekritisk forskning som hos Gram, men alligevel en bog, der ikke bør glemmes, som er velskreven og endnu kan læses med interesse, og som giver god besked om mangt og meget. Fortalen viser os straks Mallets forspring for de fleste af hans samtid, når han i den skriver: „At lade en mængde kendsgærninger, der kun har lidet med hverandre at gøre, og hvis virkelige årsager man ikke kan komme til bunds i, passere revue; at se folkeslag, fyrster, erobrere og lovgivere hurtigt følge efter hverandre over scenen, uden at man kender deres tænke måde, deres karakter, den ånd, som besjælede dem — det er utvivlsomt kun at have grebet historiens skelet, det er kun at se tavse skygger for sig, der flakker om i mørket, istedenfor at leve og færdes sammen med mennesker. I overbevisningen herom har jeg bestandig foresat mig ikke at give mig i lag med selve Danmarks historie, før jeg har givet læseren en skitse af de gamle beboeres sæder og begavelse“ ¹⁾. Til dette sit friske og menneskelige syn på historien kommer Mallet atter og atter tilbage, hvad der viser, at der er alvor bag ordene. Han bryder sig ikke om den gamle sagnhistorie, skønt han er fuldt fortrolig med Saxo og Torfæus, men han vil derfor ikke overse de gamle historieskrivere og digtere, af hvis fortællinger man kan høste mange karakteristiske træk, der i hvert fald viser tankegangen og tidsånden på deres tid. Og det er netop herom, om nordboernes religion, sæder og skikke, Mallet vil fortælle — „thi hvorfor skulde hi-

¹⁾ Mallet, Introduction osv. s. 2.

historien kun være en beretning om kampe og belejringer, om politiske intriger og forhandlinger, og hvorfor skulde den snarere omslutte en samling ubetydelige kendsgærminger og data end en malende skildring af et folks meninger, skikke og tilbøjeligheder?¹⁾

Naturligvis er der fejl i Mallets arbejde — hvem vilde vente andet af en fremmed? Men de er ikke betydelige, og få i forhold til de gode kundskaber, han lægger for dagen. At både Odins identitet og runernes herkomst har voldet Mallet knuder, vil ikke undre. Det er også hændt senere og betydeligere forskere end ham. Langt mere forbavsende er det, at denne fremmede forfatter har fået øjet opladt for den gamle nordiske digtnings skønhed. Han finder Eddaen både stor og op-
højet og mener, at den vel tåler en sammenstilling med den græske og romerske mythologi. Dette er endnu udførligere behandlet i Mallets næste skrift „*Monumens de la Mythologie & de la Poésie des Celtes & particulièrement des anciens Scandinaves pour servir de supplement & de preuves à L'Introduction osv.*“, der kom næste år, og som væsentlig er en oversættelse på fransk prosa af Snorres Edda, hvortil er knyttet en række bemærkninger (sammenligninger fra andre mythologier), nogle fragmenter af Hávamál og et par af skjalde-digtene (Haraldsmál og Hákonarmál o. a.). Skønt Mallets noter vidner om et stort studium, tager han i indledningen dog udtrykkeligt forbehold mod den tro, at han har villet give sig udseende af at være en lærd mand . . . „jeg har på ingen måde glemt, at den sunde sans har banlyst denne hensigtsløse opdyngen af sammen-

¹⁾ Smst. s. 36.

skrabet viden fra alle litteraturens riger og lande, som fordum var tilstrækkelig til at skaffe så mange flittige lediggængere en letkøbt berømmelse¹⁾. I den samme indledning spotter Mallet over tidens ofte misforståede råb på det nyttige. Er det måske ikke nyttigt for en nation at studere sine forfædres livsanskuelse? Den kan vistnok forklare mange fordomme, der findes hos nationen endnu. Man er i det hele for tilbøjelig til at overse forbindelsen med fortiden, der kan give lejlighed til mange interessante sammenligninger. Derved lærer man bedst at forstå sin egen tid — men hvad gør man? „Man skildrer sæderne i det samfund, man selv lever iblandt, eller nogle partier af en by, og det kalder man så rask væk et skilderi af århundredet“²⁾.

Disse to bøger var bestemte som indledning til den Danmarks historie, som Mallet på Moltke og Bernstorffs opfordring gjorde studier til. Man havde ikke ladet tanken fare om en overskuelig og velskreven dansk historie, der både kunde henlede fremmedes opmærksomhed på landet og samtidigt være en nyttig håndbog for den unge adel, der opdroges ved Sorø Akademi. Den skulde snart tjene sine diplomatiske sporer ved de europæiske hoffer, og derfor kunde den trænge til al mulig øvelse i det franske sprog, der jo overalt var det toneangivende, medens den med det samme fik en højst fornøden kundskab til sit eget lands historie³⁾. Underligt nok, at det er fremmede, der her røber en dybere forståelse af nationens krav end landets egne børn. Moltke

¹⁾ Mallet, *Monumens* osv., s. 27.

²⁾ *Smst.* s. 28.

³⁾ Paludan-Müller: *Dansk historiografi i det 18. årh.* (*Hist. Tidskrift* V. 4. s. 124 ff.)

lovede ham regeringens understøttelse til arbejdet, og da Mallet gerne vilde udvide sit kendskab til de nordiske lande ved selvsyn — noget, som ikke er almindeligt i denne studerekamrenes tidsalder — skaffede man ham hjælp til en rejse i Norge, skønt der var dem, der ikke så med gunstige øjne på Mallet og hans virksomhed. Suhm taler altid i en meget spydig og overlegen tone om ham; da Mallet i sin „Introduction“ har været så uheldig at skrive noget om slægtskab mellem Grønlændere og Finlapper, udbryder han således: „Skønne decouverter, som fortjener at publiceres på kgl. bekostning!“, og da Mallet har vist sin velgører Moltke den courtoisie at aftrykke grevskabet Bregentveds navn på det vedføjede Danmarkskårt, bemærker Suhm ironisk: „På kårtet ses med store bogstaver Bregentved fremfor mange andre købstæder“ ¹⁾).

Mallet har givet en beskrivelse af sin rejse, der kun strakte sig til de sydlige svenske og norske provinser. Den er først trykt mange år efter i fjerde bind af W. Coxes „Voyage au Pologne, Russie, Suède, Dannemarc etc.“ (s. 161—292). En af hans biografer siger, at det er det eneste af hans arbejder, i hvilke hans venner kan finde ham igen, ganske som de har kendt ham ²⁾. Det er ikke mere den lærde mand, man har for sig, men den elskværdige selskabsbroder, der altid har øjet åbent for det gode og karakteristiske ved, hvad han møder. Denne ros er ikke overdreven. Mallets norske rejse er overordentlig livlig fortalt; den er rig på træffende bemærkninger og vidner om sin forfatters uhildede og

¹⁾ Suhms Saml. Skrifter XV, s. 201 ff.

²⁾ Sismonde-Sismondi, De la vie & des écrits de P. H. Mallet, s. 21

friske livssyn. Som en prøve på, hvor frodig en fantasi, Mallet har haft, og hvor malende han kan skildre, anføres her hans tanker ved overfarten over det smalle sund mellem Helsingør og Helsingborg. Han mindes Hollændernes og Svenskernes kamp i 1658. „Man tænke sig skuet af to store flåder i færd med at levere en kamp, der skal afgøre en konges, en hel nations, et af de ældste evropæiske kongerigers skæbne. På den ene side står en fyrste, der ved sine ulykker, sin fasthed og sit uforfærdede mod er bleven en af de interessanteste skikkelser; om få timer vil han se sin trone befæstet eller omstyrtet. På den anden en konge, der hidtil stadig har båret sejren hjem; triumferende vandrer han frem og tilbage på strandbredden, fuld af bevægelse, håb og uro i forventning om det øjeblik, som skal sikre ham eller frarøve ham størsteparten af hans glorie. En umådelig menneskemasse er allevegnefra strømmet til på de to kyster, ledet af nysgærrighed, frygt eller håb. Kort derfra tæller indbyggerne i den belejrede stad, der er bragt til den sidste yderlighed, ængsteligt minutterne. De forstår af den dumpe og frygtelige kanontorden, at de om få øjeblikke vil erfare, om de er frelste eller prisgivne deres fjenders hævn“ ¹⁾).

Interessant er det også at stifte bekendtskab med hans tanker om manufaktursystemet, fordi han her stiller sig i opposition til de endnu gængse anskuelser om dettes nytte. Det er ved et besøg i Halmstad, at han får lejlighed til at ynkes over den tarvelige nationale industri og udbryder: „Det er ikke helt uden grund, at man i nogle nordiske lande med suk længes tilbage til

¹⁾ Mallet, Voyage au Norvège (i Coxe; Voyage au Pologne... IV, s. 167).

den tid, da man frit kunde indføre fremmede varer. De, der er komne i deres sted, har kun det fortrin, at de er fabrikerede i landet selv. De står langt tilbage for hine i kvalitet og er meget dyrere. Man vil behøve tid for at udviske denne forskel, hvis den da ellers nogensinde kan forsvinde. Manglen på råstoffer, de vanskelig tilgængelige levnedsmidler, den spredte befolkning, de lange vintre og de lange nætter — alt taler imod de nordiske folk. Det er ikke på industriens område, at de kan håbe at sejre over sydboen eller blot blive hans ligemand¹⁾.

Både i sine andre arbejder og her betoner Mallet klimaets indvirkning på folkekarakteren. Vistnok spiller det den største rolle i et folks barndom; senere kommer forskellige forhold til, der svækker dets herredømme, men det gør altid sin store indflydelse gældende. Rejsen i Norge har bekræftet Mallet i hans tro herpå²⁾. Den slutter med en genfortælling af Holbergs liv. Mallet bebrejder Holberg, hvem han iøvrigt beundrer, at han har taget sig det for let med udarbejdelsen af sine komedier ... „han har glemt at tage hensyn til eftertiden, som nu på sin vis begynder at glemme ham“.

Første bind af Danmarkshistorien kom i 1758; den blev først færdig adskillige år, efter at Mallet havde forladt Danmark. Paludan-Müller kalder den et respektabelt arbejde, der ikke må overses af danske historikere³⁾. Disse ord giver også den mindste ros, man må yde Mallet for hans arbejde. Det er intet selvstændigt værk, men det er et ypperligt kompilationsarbejde, der

¹⁾ Smst. s. 179.

²⁾ Smst. s. 199, 202.

³⁾ I ovenn. artikel om dansk historieskrivning i det 18. årh.

støtter sig til alle kilder af betydning, og som véd god besked om den danske historiegranskings fremskridt i de sidste årtier. For så vidt opfylder det sin bestemmelse. Det er på sine steder altfor bredt, på andre steder kan det glemme vigtigere enkeltheder, men det er særdeles velskreven, og den frygt, dets forfatter nærrede for at blive kedelig, er overflødig.

Sagnhistorien interesserer ikke Mallet. Medens den hos Des Roches havde optaget et par bind, optager tiden indtil Gorm hos Mallet knapt et ark. Også Gorm får en meget kort behandling: han vil „spare læseren detaljerne i kong Gorms drømme og hans hustru Thyres udtydninger“ ¹⁾. I det hele er Mallet meget forsigtig overfor den gamle tid, har stadigt Grams noter for sig og tilføjer ofte „hvis man kan tro nogle historieskrivere“. Når han ikke er vis i sin sag, undgår han hellere at give nogen forklaring, f. eks. ved Margrethes forlening af Slesvig ²⁾. De indre forhold må naturligvis efter hans syn på historien interessere mest, og derfor dvæler han længe ved dem, som f. eks. Knuds og Valdemars lovgivning. „De har haft mere at sige for folkenes skæbne end krige, der som rivende strømme skyller hen over landene“ ³⁾.

Andet bind omfatter tiden 1448—1559 og tredje bind standser ved enevældens indførelse. Man kan bag linjerne tydeligt læse Mallets aristokratiske tilbøjeligheder; således når han opkaster det brændende spørgsmål, om

¹⁾ Mallet, *Histoire de Dannemarc* I, s. 17.

²⁾ Smst. s. 352: Il ne reste sur ce tems que des mémoires peu nombreux & trop defectueux pour qu'un historien puisse se flatter aujourd'hui de démêler parfaitement les motifs d'une pareille démarche.

³⁾ Smst. s. 101.

stænderne samtidigt med overdragelse af arveretten tænkte på at tilstå kongen ubegrænsede rettigheder — et spørgsmål, som han dog er så forsigtig at lade stå åbent ¹⁾).

En senere udgave i ni oktavbind blev forøget med et par supplementer, der kort og knapt førte Danmarks-historien ned til 1773. Naturligvis er dette parti meget objektivt skrevet og omfatter væsentlig udenrigspolitikken. Det var jo også en smuk kompliment til Bernstorff at slutte den danske historie med hans geniale gennemførelse af traktaten i 1767 og hans brodersøns fortsættelse af hans politik 1773.

Hvor megen opsigt Mallets skrifter vakte, kan bl. a. ses deraf, at den franske gesandts frue i København, Mme Ogier, i høje toner omtaler dem for sine venner i Paris og sender dem eksemplarer deraf ²⁾).

Ved siden af denne omfattende forfattervirksomhed fik Mallet endnu tid til at udgive et fransk månedsskrift „*Mercure Danois*“ efter den franske Merkurs mønster. I en fortale udvikler han et sådant foretagendes kulturelle betydning ved den gensidige udveksling af tanker og viden, det fremmer, og ved de fordomme, det hjælper til at nedbryde. Det skal være en literær revue, hvor franske kan læse om danske arbejder og forhold og omvendt. Hvert nummer skal bestå af flere afdelinger: de to første helliges aftryk af literære nyheder og kritiker over dem. I en tredje gøres regnskab for, hvad vigtigt der kan være passeret i den forløbne måned i Danmarks riges hovedstad, såsom udnævnelser, celebre døde osv. Tilsidst kommer en oversigt over de vigtigste ny-

¹⁾ Smst. III, s. 462 ff.

²⁾ Hist. Arkiv. II Række. 1. B. s. 336 ff.

heder i de forskellige europæiske riger. Tidsskriftet, til hvis udgivelse Mallet også fik regeringens understøttelse, har åbenbart haft ikke så ringe tilgang, thi det bestod, efter at Mallet forlod Danmark og fortsattes af hans efterfølger Reverdil.

Dette skete i 1760, men allerede et år iforvejen havde Mallet haft orlov på grund af øjensvaghed. Hvorfor han søgte bort herfra, oplyser ingen os om. Det oplyses af hans biograf (Sismonde-Sismondi)¹⁾, at han har siddet i meget dårlige kår og altid måtte have pennen i hånden for at kunne leve. Dette stemmer dog ikke med, at han var bleven kronprinsens lærer i fransk og på anden måde nød godt af regeringens bevågenhed. Det blev ham tilbudt at blive kejser Paul I's lærer, men af frygt for den russiske vinter forsmåede han denne post. I resten af sit liv førte han en meget omflakkende tilværelse. Først rejser han som hovmester for en engelsk lord til Rom, hvor han i vatikaner-arkivet opdager de gamle islandske bisperækker, som er optaget i III. Tome af Langebeks „Scriptores“; senere er han i London²⁾. I 1764 var han i sin fødeby og valgtes her til medlem af de tohundredes råd. I de følgende år er han optaget af at skrive det hessiske, brunswigske og meklenburgske fyrstehus' historie, bestillingsarbejder, der slet ingen betydning har, og som vistnok kun kampen for tilværelsen har bragt ham ind på. I 1792 måtte han forlade Genf under de revolutionistiske bevægelser, som

¹⁾ Ovensk. skrift, s. 22.

²⁾ Se Breve fra Jacob Langebek, udg. v. H. Rordam. 1895, s. 410, 414, 421; af sidste sted fremgår det, at han i 1766 atter har været her i landet på et kort besøg, hvorfra han rejste til Paris; her havde han fået i kommission af Bernstorff at være en slags videnskabelig korrespondent.

hans aristokratiske natur ikke kunde billige. Indtil 1803 boede han i en lille by Rolle i Pays de Vaud, da han atter vendte tilbage til Genf, hvor han døde 1807.

IV.

André¹⁾ Roger var ligeledes en Genfer. Da han lå ved universitetet i sin fødeby, gjorde han bekendtskab med den unge A. P. Bernstorff, ministerens brodersøn, som her studerede statsvidenskab. Bernstorff fattede godhed for sin unge studiekammerat og opfordrede ham til at tage med til Danmark. Her præsenterede han ham for sin onkel, der også knyttede Roger til sig som sin privatsekretær. Det er let forståeligt, at Roger i denne stilling ikke kan have efterladt sig mange synlige spor. Men han skal hurtigt have vundet sin chefs fortrolighed og trods sin distraktion flere gange være brugt af ham i diplomatiske sendelser. På en af disse rejser til England, hvorhen Bernstorff havde sendt ham, for at han skulde være danske og norske skibsførere behjælpelig i deres mange retshandeler med engelske kapere, væltede vognen i nærheden af Hamborg, hvor han døde (1759)²⁾. Videre oplysninger haves ikke om hans liv. To breve, som findes i Wasserschlebens samlinger, fra Rogers broder, angår nogle kreditiver og er betydningsløse.

Fråregnet en oversættelse i flere bind af nogle engelske ugeskrifter, som han udgav med Bernstorffs hjælp („Le Traducteur ou Traduction de diverses feuilles choisies, tirées des papiers périodiques anglois.“ 1.—4.

¹⁾ Ikke Urban, som i Nyerup & Krafts Literaturlexikon.

²⁾ Iris og Hebe. 1809. 2. Kvartal. S. 343.

1753—57), er Rogers navn kun kendt i literaturen ved hans „Lettres sur le Dannemarc“, af hvilke endda hans svoger, Reverdil, har skrevet største delen af andet bind efter Rogers død. Reverdil minder læseren om hans ædle og uegennyttige hjærte, der må fjærne enhver mistanke om, at han har været en lejet panegyrist. Disse ord er sandelig også nødvendige, thi på forhånd fristes man til at tro det. Rigtignok siger Reverdil, at Roger ikke er bleven lokket til at skrive ved løfter, ej heller set på fingrene. Mulig er det sandt; men i så fald har han i den grad handlet i sine overordnedes ånd, at man ikke kan tænke sig noget varmere forsvarsskrift for Danmarks rige end Rogers breve. Alt er, som det skal være — ligefra konstitutionen og ned til den usleste bonde; kun den filosofiske eksamen og de talrige universitetsstipendier vækker hans betænkeligheder. Vort land har ikke haft nogen varmere beundrer; men just fordi det altsammen er så udmærket — selv bondens stilling — bliver man lidt skeptisk overfor den overstrømmende kærlighed til vort land og tvivler trods Reverdils ord på ægtheden deraf. For øvrigt må man give bogen den ros, at den er bygget på solid viden og systematisk behandler alle danske institutioner.

Den begynder med et meget varmt forsvar for konstitutionen. At forsvare en ubegrænset enevoldsmagt, kunde jo nok falde en frihedsfødt Schweizer noget for brystet, men både Roger og hans kolleger finder altid samme udvej, at man ikke må forveksle den danske enevoldsmagt med østerlandsk despoti, og at man aldrig hos nogen fyrste vil finde en retfærdigere brug af magten, selv om den er ubegrænset. Derefter følger hos Roger en meget tillavet fremstilling af stænderforsamlin-

gen i 1660. Man tager fejl — skriver Roger — hvis man troer, at revolutionen i 1660 forspildte friheden for et land, som forhen var frit; og han fortæller begivenhedernes gang, som om hele nationen højtideligt havde overdraget kongen enevoldsmagten ¹⁾. „Deraf ser man, hvor legitim kongens autoritet er“. I det tiende brev kommer han tilbage til det samme og krydrer overalt sin tillavning med nogle uendelig fade og krybende komplimenter til kongen; det slutter med en fransk oversættelse af kongeloven. Til de seks breve, der omhandler den danske lovgivning, havde Roger fået bistand af juristen Kofod-Ancher, og skønt han stadigt forsvarer eller undskylder de bestående agrarlove, tillader han sig dog et — rigtignok yderst beskedent — ønske, om at bondens vel må ligge regeringen lige så meget på hjerte som de andre stænders ²⁾.

Det er som sagt først i andet bind, hvor videnskabernes og undervisningens stilling behandles, at Roger retter sin servile ryg en smule og frit tør sige sin mening. Den fremmede ser sikkert nok her skarpere end de indfødte, når han mener, at mange tarvelige og talentløse personer har ladet sig friste af de talrige universitetsstipendier til at slå ind på studievejen. De betragter som en blot og bar indtægt, hvad der skulde være et middel til kundskabsfremme. „Men det er ikke uden betydning for videnskabens ære og fremskridt, at de, som giver sig i kast med den, medbringer en vis sjælsadel. Denne følelse, som er frugten af en god opdragelse,

¹⁾ Roger, Lettres sur le Dannemarc. I. s. 4, 8, 92 o. fl.

²⁾ Smst. s. 58, 61.

findes sjældent under trange kår, og intet er mere i modstrid med den end en kræmmerånd¹⁾.

Det er ganske anderledes tiltalende at stifte bekendtskab med Reverdils fortsættelse af Rogers bog (fra s. 101 i andet bind). Man føler det, som en frisk og fri luftning stiger op fra bladene og bortvejrer den kvalmende duft af kongerøgelse. Man har at gøre med en nobel og fin ånd, med en mand, der ikke er bange for at sige sin mening, som ikke roser, hvor intet er at rose, men som heller aldrig siger et dadlende ord, uden efter moden overvejelse, og ikke føler glæde ved at dadle. Hvor mandigt og overlegent lyder ikke hans introduktion: „Jeg vil hverken skrive en lovtale eller en satire; den første grunder sig gerne på en overfladisk undersøgelse, den sidste på mangel på god vilje. Det går med lande, som med mennesker, når man har studeret dem grundigt, er man sjældent altfor overbærende eller altfor stræng i sin dom“²⁾. Den, der udtrykker sig således, har betingelser for at blive en god historieskriver. Og denne varsomhed giver sig mangfoldige steder udslag i Reverdils fortsættelse af „Brevene om Danmark“. Da man har kritiseret Rogers bemærkninger om den danske regeringsform, tilbyder der sig lejlighed også for Reverdil til at komme ind herpå, men han afviser brat undersøgelsen med den fornuftige bemærkning, at det er en ørkesløs sag at tvistes om, hvilken regeringsform der er den bedste, når man ikke i hvert enkelt tilfælde tager hensyn til nationens og landets ejendommeligheder, til ældre tiders forfatning, indtægtskilder, klima osv.³⁾. Ligeså

¹⁾ Smst. II. s. 45.

²⁾ Smst. II. s. 102 ff.

³⁾ Smst. II. s. 110.

tilbageholdende i sin dom er Reverdil, da han i 36te brev kommer til at behandle den danske nationalkarakter. Han nøjes med at citere Holberg og vil selv ikke udtale sig, fordi det altid er en mislig sag for en fremmed at skulle dømme om et andet folk. Opholder man sig længe i landet, kommer man ganske vist ud over mange medbragte fordomme og lærer at forstå, hvad man først studsede over; men til gengæld står man i fare for at miste det friske overblik, man straks mødte med. Indtrykkene er ikke længer så stærke, fordi man selv er bleven part i sagen ¹⁾).

Det falder svært at løsrive sig fra Reverdils breve, thi man finder så mange ypperlige bemærkninger i dem. Hans kundskaber til Danmarks historie er lige så gode som hans landsmænds. En skildring af hertugdømmerne giver ham anledning til en digression om Hengst og Horsa (24. brev), og i det 26. brev om Danmarks have og havne røber han udmærket fysisk viden og opkaster det interessante spørgsmål, hvorfor de danske først i de sidste århundreder har udviklet sig til en søfarende nation, trods de gunstige betingelser, og i tidligere dage har ladet Hansen tage luven fra sig. Med udpræget sans for nyttehensynet viser han, hvorledes anlæget af dyrehaver og vildtets fredning har kostet Danmark mange penge. Dyrene ødelægger de unge træer; de strejfer ind på bondens marker og gør på denne måde landet fattigere ²⁾. I det 34. brev vil Reverdil godtgøre, hvorledes intolerancen ligeledes har været til økonomisk skade for Danmark, dengang man afviste mange driftige Hueguenotter. Han er også klar over, at når man kort efter

¹⁾ Smst. II. s. 223.

²⁾ Smst. II. s. 207.

så pludselig blev tolerant, var i virkeligheden manufaktursystemet skyld deri. „Danmark har altid modtaget de emigranter, som bragte det formue“, hedder det ikke uden bitterhed i hans bekendte skrift om Struensee og hoffet i København ¹⁾. På mangfoldige andre steder bryder Reverdils frihedssind frem. Han ser ikke med blide øjne på frøkenklostrene. Han finder det latterligt, at der findes mennesker, som anser hændernes arbejde og et ustandsmæssigt giftermål for den største af alle ulykker. Det får endda være, så længe klostrene indskrænker sig til at forebygge dekadence blandt adelen, „men hvis nogensinde tredjestand fandt på at efterligne dem, hvis man vilde betragte dem som religiøse institutioner, vilde det være at udsætte en præmie for coelibat og for lediggang, og som følge deraf vilde de blive en kræftskade, som regeringen måtte standse“ ²⁾.

Bogen slutter med nogle breve om de danske kolonier, hvor den humane Reverdil fører et kraftigt forsvar for negrene og bruger skarpe ord om negerhandelen. „Sukker- og kaffeplantagerne er svælg, som hvert år sluger nationer“ ³⁾.

¹⁾ Reverdil, Struensee & la Cour de Copenhague, 1858, s. 134.

²⁾ Lettres sur le Dannemarc. II. s. 292.

³⁾ Smst. II. s. 323.